

Het Linnaeusklokje

KNNV afdeling Noordwest-Veluwe

Jubileumnummer 1971 - 2021

50 jaar

*Ontdek
beleef
bescherm*

Voorwoord

50 jaar is voor een vereniging een hele leeftijd. We zijn er trots op dat onze afdeling deze mijlpaal heeft bereikt. We hebben met veel leden de natuur ontdekt, beleefd en beschermd. Sommige zeer trouwe leden hebben een groot deel van die vijftig jaar meegemaakt.

50 jaar is een moment om eens terug te blikken en herinneringen op te halen. In dit jubileumnummer wordt dit allemaal nog eens op een rij gezet. De redacteurs Anne-Marie Fondse, Nico de Jong en Ati Vijge hebben met enthousiasme het blad vormgegeven. Mede dankzij de bijdragen van andere auteurs en hun foto's is het een mooi en afwisselend blad geworden. Ik heb al een aantal stukjes mogen lezen en ik kan een ieder verzekeren dat je er een warm gevoel bij krijgt. Het smaakt naar nog eens 50 jaar.

50 jaar is ook een moment om vooruit te kijken. Zal de natuur blijvend kunnen profiteren van de extra aandacht die is ontstaan in de coronaperiode? Met enige zorg of de afdeling zich na deze pandemie weer net zo vitaal en enthousiast opricht als daarvoor. Toch ook vol vertrouwen in al die geweldige leden, die met elkaar deze afdeling hebben opgebouwd en draaiend houden. Ik wens ons allen veel kijk- en leesplezier.

Volkert Bakker
voorzitter KNNV Noordwest-Veluwe

12

Rust en stilte in De Leemputten; foto Ronald van Veen

20

De Platte tonderzwam tast ook verzwakte Beuken al aan; foto Annemarie Kooistra

28

Heide schonen door de Werkgroep Landschapsbeheer; foto Margot Beukers

16

Deze Bruine kikker heeft de vijver van Landgoed Leuvenum bereikt; foto Peter Pfaff

26

Natuurfotografie, een prachtige hobby; foto Ati Vijge

34

Een nest met ganzeneieren in de Delta Schuitenbeek; foto Ati Vijge

Inhoud

Geschiedenis

- 04 De strijd om het bestaan
- 06 De grote stille heide
- 14 Vorstelijke aandacht voor natuur en milieu
- 24 Nog tien jaar om de natuur te redden
- 32 Waar gaan we in de nieuwe eeuw naar toe?
- 36 Kennis, de basis van natuurbescherming

Werkgroepen en onderzoek

- 08 Natuurbeschermingswerk, een zaak van lange adem!
- 16 Paddenoverzet, een jaarlijks terugkerende actie
- 18 De Vlinderwerkgroep door de jaren heen
- 22 Natuureducatie, al vijftig jaar een pijler
- 26 De Fotografiewerkgroep, inspirerend en uitdagend
- 28 Veel helpende handen bij Vrijwillig Landschapsbeheer
- 34 Broedvogelinventarisatie Delta Schuitenbeek 2002 - 2009
- 38 Wie gegevens bewaart, die weet wat

Natuurgebieden

- 12 De Leemputten, een uniek gebied
- 20 De eeuwenoude bossen bij Drie

Informatief

- 10 Nestkasten om insectenplagen te voorkomen
- 30 Over Prikkebeem en nog een paar ijkpunten
- 40 Samen aan de slag voor biodiversiteit

Interview en weetjes

- 18 Linny
- 19 Van ei tot vlinder
- 42 Voor altijd jong
- 43 Het logo van de KNNV
- 43 Dankwoord

De strijd om het bestaan

'Doe mee met de KNNV'. Met deze slogan probeert de KNNV afdeling Noordwest-Veluwe kort na de oprichting de aandacht te trekken van belangstellenden. De afdeling is weliswaar opgericht maar moet haar bestaansrecht nog verwerven.

tekst: Anne-Marie Fondse

Kees Both, een onderwijzer uit Harderwijk met veel belangstelling voor de natuur, heeft in 1971 het idee om een afdeling Noordwest-Veluwe op te richten van de K.N.N.V. (Koninklijke Nederlandse Natuurhistorische Vereniging), tegenwoordig zonder puntjes. Kees was altijd lid geweest van de Christelijke Jeugdbond van Natuurvrienden maar is hier inmiddels te oud voor geworden. Hij is wel lid van de toen al bestaande Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe, maar alleen vogels is voor hem wat te smal. Na een succesvolle excursie op het Landgoed Staverden bij wijze van proef wordt besloten het erop te wagen. Zo wordt op 10 mei 1971 door de voorzitter van de landelijke vereniging het bestuur geïnstalleerd en is de KNNV-afdeling Noordwest-Veluwe geboren.

Contributie

De contributie wordt vastgesteld op f 10,00 voor leden en f 5,00 voor huisgenootleden. Om leuke activiteiten te organiseren en ook om aan de landelijke afdracht te voldoen, is het belangrijk dat er meer leden komen en dat de leden betalen. Eind 1971 wordt er

bij het excursieprogramma een noodkreet geplaatst met de opmerking dat degenen die toch GEEN lid willen worden, dit alsjeblieft willen melden. "Deze beleefdheid kost u ongeveer 5 minuten van uw tijd en 30 cent aan postzegels, werkt u alstublieft mee".

Excursies

Als jonge vereniging moet je je bestaansrecht bewijzen door enthousiaste deelname van de leden aan de activiteiten. Helaas valt dit een beetje tegen. Er wordt gezocht naar een balans tussen diepgang en excursies met een wat meer recreatief karakter. Ook moeten er activiteiten komen die speciaal gericht zijn op kinderen. De excursies, die dan nog alleen op zaterdag zijn, worden uitgebreid met avondexcursies.

Vanaf de oprichting is er een ruim aanbod van excursies. Belangrijke excursiedoelen zijn: de monding van de Hierdense Beek, het Landgoed Staverden, de Leemputten, Flevoland (vogels) en het Ronde Huis bij Nunspeet (paddenstoelen). Van deze excursies worden uitgebreide verslagen geschreven, waarbij ook veel informatie

over de biotopen wordt gedeeld. Soms wordt tijdens een excursie een en ander ook aanschouwelijk gemaakt. Zo wordt op een plantenexcursie naar de Leemputten zonnedaauw gevoederd met een hardgekookt ei. De paddenstoelenexcursies o.l.v. Lammert Bonhof zijn een groot succes. De vogelexcursies trekken wat minder belangstelling. Om feeling met de leden te houden, is bij elke excursie een bestuurslid aanwezig.

Met deze mooie windkanters zou de 'Keienclub' heel blij zijn geweest; foto Ati Vijge

Zonnedaauw is een vleesetende plant die wel een insectje lust; foto afdelingsarchief

Altijd leuk voor kinderen, jaarringen tellen; foto Ati Vijge

Educatie

Uit educatief oogpunt wordt er vanaf eind 1974 ieder seizoen een gezinsexcursie gehouden. Op 2 november van dat jaar wordt er een excursie gehouden met 30 volwassenen en 20 kinderen. Kees Both wijst op opslag van bomen, vertelt waarom je paddenstoelen moet laten staan en dat, als je een boom omzaagt, je kunt zien hoe oud hij is. De kinderen moeten actief op zoek naar eikenblad. Wie dat vindt, krijgt een appel. Helaas vertrekt Kees in de zomer van 1977 naar Oldenzaal en leidt hij op 5 mei zijn laatste (gezins)excursie voor de afdeling.

Werkgroepen

Om verdieping te krijgen, worden er werkgroepen opgericht. Vooral de bomenwerkgroep is zeer succesvol. Alle facetten van de boom worden bestudeerd. Hierbij wordt een officieel studieboek gebruikt. De avonden worden gehouden bij Henk en Wil Helder thuis, wat altijd erg gezellig is. De groep wordt al snel zo groot dat het thuis niet meer past. De avonden worden dan naar de Kiekmure in Harderwijk verplaatst.

Een andere zeer succesvolle werkgroep is de geologiewerkgroep. Deze wordt ook wel de 'Keienclub' genoemd. Uitgebreide artikelen over vondsten en geologische perioden verschijnen in het 'Afdelingsnieuws'. Er zijn leeravonden en excursies. Een geliefd excursiegebied is Ullerberg.

Afdelingsnieuws en publiciteit

Communicatie met de leden is belangrijk. Vanaf maart 1972 worden de excursies en verslagen gepubliceerd in 'Anser', het verenigingsblad van de Vogelbeschermingswacht. Dit heeft voor beide verenigingen voordelen wat porto betreft. Helaas is de verschijningsdatum van Anser niet altijd optimaal en wordt de samenwerking in 1976 beëindigd. Het is een gokje, maar er verschijnt nu frequenter een eigen afdelingsblad. De voorzitter wenst Anser (de wetenschappelijke naam van diverse ganzensoorten) een voorspoedige vlucht.

Voor externe publiciteit worden excursies en lezingen aangekondigd in

Landgoed Staverden met de witte pauwen is een geliefd excursie-doel; foto Aad van den Bos

de plaatselijke pers en worden er affiches opgehangen bij boekhandels en VVV's. De slogan is 'Doe mee met de KNNV'.

Nieuwe leden

In 1976 is Tjalling van der Meer lid geworden. Hij schrijft een verslag over de lezing die de heer De Graaf uit Barneveld voor de afdeling heeft gehouden. Hij hoopt dat hij het goed heeft weergegeven. Zeker wel, in de ledenvergadering van 1977 wordt hij in het bestuur gekozen tot secretaris. Ook verzorgt hij de publiciteit. In deze zelfde vergadering houdt hij een quiz met dia's. Hierbij zijn mooie prijzen te winnen. Samen met Henk Helder zal Tjalling nog vele gezellige en leerzame excursies leiden.

Eind jaren zeventig worden Harm Werners, Taede Walma, Ton van Dijk en Hans en Anne-Marie Fondse lid. Met deze nieuwe enthousiaste leden gaat de KNNV-afdeling Noordwest-Veluwe vol optimisme de 80-er jaren in.

Al vanaf 1400 zijn er op Staverden witte pauwen. De leenmannen gaven de veren jaarlijks aan de graaf. Ze werden op diens helm bevestigd zodat iedereen kon zien dat de graaf in aantocht was. Nog worden jaarlijkse de witte veren aangeboden, nu aan de Commissaris van de Koning. Hij geeft ze weer door aan personen die iets bijzonders gepresteerd hebben.

In de beginperiode werd het excursie-programma in 'Anser' geplaatst.

Kees Both, de oprichter van de afdeling tijdens een excursie in De Leemputten; foto Sieby Dooyewaard

Begrazing door schapen is goed voor de heide; foto Gerdien Langebarg

De 70-er jaren, een tijdsbeeld

De grote stille heide

Dit is de enigszins sarcastische titel van een stuk dat Lammert Bonhof in 1978 voor het 'Afdelingsnieuws' schreef. Hij denkt hierin met weemoed terug aan de tijd dat vogels zoals Wulpen en Veldleeuweriken zich luid op de heide lieten horen en het wemelde van de insecten. Nu crossen er motoren en klinkt schallend een melding via een geluidsinstallatie vanaf de legerplaats. "Nee, stil zal het op de heide wel niet worden, maar ik kan wel janken".

tekst: Anne-Marie Fondse

De naoorlogse jaren hebben in het teken gestaan van herstel en economische groei. Hierdoor nemen de mobiliteit en de welvaart toe. Mensen trekken om te wonen steeds meer de stad uit, doordat ze door het toegenomen autobezit per auto naar het werk kunnen reizen. De dorpen om de steden heen komen onder druk te staan. Ruime nieuwbouwwijken zijn hiervan het gevolg. Soms worden er hiervoor natuurgebieden opgeofferd. Zo komt er op de Groevenbeekse heide in Ermelo een grote nieuwbouwwijk. Veel jonge gezinnen komen hier wonen. Wat een fantastische plek om te wonen is dat! Op het overgebleven deel van de heide mogen honden los lopen. De grote stille heide is weer een stukje kleiner en minder stil.

Milieubesef

In de 70-er jaren worden we ons er steeds meer van bewust dat deze

voortgang ook schaduwzijden heeft, zeker wat natuur en milieu betreft. In 1970 wordt er een Ministerie van Volksgezondheid en Milieuhygiëne ingesteld. Veel mensen worden idealistischer en het milieu komt hoger op de politieke agenda te staan. In 1972 wordt de Stichting Natuur en Milieu opgericht. Ook Harderwijk heeft een milieuwergroep, waarvan Kees Both deel uitmaakt.

Resultaten

Deze ontwikkelingen lijken succes te hebben. In 1978 wordt in Den Bosch de eerste glasbak in gebruik genomen en in datzelfde jaar propageert de Vereniging Milieudefensie het gebruik van kringlooppapier. Vanaf 1970 komt er meer aandacht voor verantwoord bermenbeheer. Hierdoor neemt het aantal soorten in de bermen langzamerhand weer toe. Er wordt een begin gemaakt

met Nationale Landschapsparken, waarin het behoud van het karakter van het landschap centraal staat.

Natuurboeken

De belangstelling voor de natuur neemt toe en dat is te zien aan de grote hoeveelheid natuurboeken die verschijnen. In 1970 komt Natuurmonumenten met 'Wilde Planten', een serie van drie delen over de flora en vegetatie in onze

Nationale parken zijn de visitekaartjes van de Nederlandse natuur.

natuurgebieden. De oplage is maar liefst 160.000 exemplaren. Het boek 'Plantenrijk' door Wim Schroevers verschijnt in 1978 als boek van de maand en de grote oplage is snel uitverkocht.

Naar aanleiding van de verschijning van dit boek worden er op 28 mei en 11 juni 1978 plantenexcursies gehouden naar de omgeving van de Killenbeekweg. De opkomst voor deze excursies valt tegen, resp. 25 en 20 deelnemers. De normen lagen toen duidelijk anders dan tegenwoordig.

Acties

In de jaren '70 zijn er twee grote landelijke acties om de natuur te beschermen. In 1977 wordt de actie 'Gééf om de natuur' gehouden. Deze actie wordt door het Wereld Natuur Fonds in samenwerking met de AVRO-televisie georganiseerd en is een groot succes. Met de 9 miljoen gulden, die de actie oplevert, worden internationale natuurbeschermingsprojecten gesteund. In Nederland kan uit de opbrengst Leuvenhorst worden aangekocht, een groot stuifzand- en heidegebied tussen Harderwijk en Nunspeet. Grote delen van Leuvenhorst zijn tegen het stuiven en voor houtwinning bebost. Met deze aankoop komt samen met het Leuvenumse Bos en het Hulshorster Zand een groot aaneengesloten natuurgebied in handen van Natuurmonumenten.

Een andere belangrijke actie is de in 1977 gehouden 'Actie Geuldal'. Samen met het Limburgs Landschap probeert de Vereniging tot Behoud van

Natuurmonumenten geld in te zamelen voor het behoud van de zeldzame natuur in Zuid-Limburg. Diverse projecten in het Geuldal komen voor bescherming in aanmerking, waaronder het Plateau van Margraten. Nadat de St. Pietersberg door de ENCI is afgegraven en een keur aan bijzondere plant- en diersoorten hun leefgebied verloren, is er alles aan gelegen het Plateau van Margraten voor afgraven te behoeden. Het doel is twee miljoen gulden bijeen te krijgen en dit wordt ruimschoots gehaald. In 1979 is er nog een handtekeningenactie voor dit gebied, waar ook wij aan meedoen.

Om het gebied eens met eigen ogen te zien, organiseert de afdeling een excursie naar Zuid-Limburg per trein. We vertrekken met 10 deelnemers en 2 honden om 6.45 uur en we zijn om 22.00 uur weer terug. De wandeling is maar liefst 16 km.

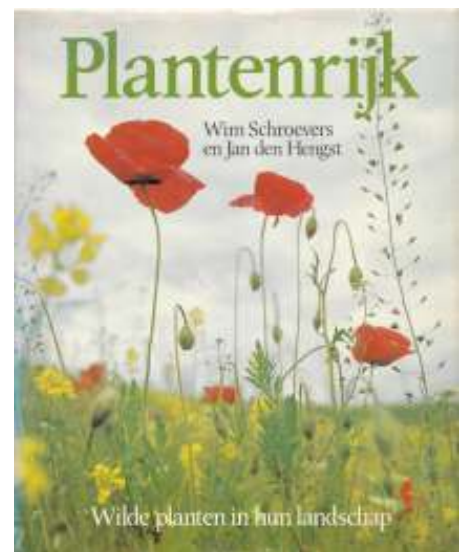
De aangevraagde vergunning van de ENCI wordt in 1985 door de Raad van State afgewezen.

De grote stille heide

Vanaf 1977 is het gebied De Leemputten niet meer vrij toegankelijk. De recreatiedruk is te groot geworden. Bovendien worden er zeldzame planten uitgestoken. Ook de afdeling vraagt in dat jaar vergunning voor twee excursies aan. Nu wordt het weer stil daar op de heide. We kunnen jammer genoeg niet meer spontaan naar het gebied gaan. Maar de vogels zingen er weer en het gonst van de insecten. En wij? Wij blijven jaar na jaar excursies organiseren naar dit schitterende gebied.

Weet u het nog?

In 1973 krijgen we te maken met een olieboycot. De olieprijs worden zo hoog, dat het kabinet maatregelen moet nemen. De benzine gaat op de bon en we krijgen 6 autoloze zondagen. De maximum straffen bij overtreding waren hoog, tot f 10.000 boete of 4 jaar cel. De afdeling houdt hier met het plannen van de excursies dan ook goed rekening mee. Er worden 3 excursies gepland, waarbij voor het vervoer geen auto nodig is. Het programma vermeldt een wandeling langs de Hierdense Beek vanaf NS-station Hulshorst tot aan de bushalte bij hotel-restaurant De Zwarte Boer, Nationaal Park De Hoge Veluwe per bus en een geologische excursie naar de zandgroeve op Landgoed Ullerberg per fiets.

Dit boek, samengesteld door Wim Schroevers en Jan den Hengst, verscheen in 1978.

Excursie door het stuifzand, een zeldzaam landschap; foto Ati Vijge

Vliegden, een natuurlijk uitgezaaide Grove den; foto Ria Thijs

Natuurbeschermingswerk, een zaak van lange adem!

Op natuurbeschermingsgebied heeft onze afdeling de afgelopen vijftig jaar een aanzienlijke bijdrage geleverd. Over dit omvangrijke en arbeidsintensieve werk gaat dit artikel.

tekst: Tjalling van der Meer

Sinds het 4e kwartaal 2017 verschijnt het Linnaeusklokje in kleur met op het voorblad de woorden 'Ontdek beleef bescherm'. Statutair staat het woord 'bescherm' voor 'het bijdragen aan natuur- en landschapsbescherming in de ruimste zin', in de beginjaren in de vorm van nestkastenbeheer, vanaf 1982 landschapsbeheer, vanaf 1983 amfibieënbescherming en vanaf 1989 natuurbescherming in heel ruime zin. Daarnaast waren er de ondersteunende inventarisatieactiviteiten. Te denken valt daarbij aan het uitvoerige rapport 'Flora- en faunamonitoring Hierdense Poort 2004 en 2005' voor Natuurmonumenten. Afdelingswerkgroepen en de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe waren hierbij betrokken.

Planologie

Natuurbeschermingsinvloed uitoefenen op planologisch gebied, die als het erop aankomt eindigt met een beroepsprocedure bij de Raad van State, was

samen met de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe vanaf december 1992 gedurende maar liefst 28 jaar van de jubileumperiode van groot belang voor onze omgeving.

Al voor het eerst in 1989 werd gezamenlijk op grote schaal actie ondernomen om de inrichting van een Compagnies-oefenterrein van Defensie met 100 hectare boskap in het gebied Ermelo-Harderwijk te voorkomen. We organiseerden een bijeenkomst met ruim 100 bezoekers. Naast veel inspraak werden er ruim 1000 handtekeningen verzameld. Het oefenterrein is er nooit gekomen.

Einde 1991 werd samen actie ondernomen om de toenemende opslag van bootjes in de Harderwijker rietkraag langs het Wolderwijd een halt toe te roepen. De gemeente Harderwijk nam maatregelen. Nu, 30 jaar later, geven blauwe paaltjes bij de strandjes nog steeds aan waar uitsluitend vaartuigen mogen worden 'geparkeerd'. Na het seizoen worden achtergelaten

vaartuigen verwijderd.

De toename destijds van de incidentele natuurbeschermingsactiviteiten kreeg meer structuur met de oprichting van de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep begin december 1992. Een eerste werkgroepactiviteit was de inspraak 'Structuurschets Wolderwijd'. Het werd een breed scala aan natuurbeschermingsactiviteiten.

'Waardevolle natuur, waardevolle randmeren'

Op 26 juni 1995 werd dit rapport namens veertien groene verenigingen ten doop gehouden met visies van onder andere de Milieufederaties Gelderland en Flevoland. Het rapport geeft visies over een natuurvriendelijke inrichting van Veluwemeer en Wolderwijd. De presentatie was de kroon op het werk van de werkgroep, die behalve het initiatief ook een belangrijke bijdrage leverde aan de concepttekst en kaarten van deze Veluwerandmeren.

Zienswijzen, bezwaarschriften en beroepen Raad van State

Er werden sinds het ontstaan van de Gezamenlijke Natuurbeschermingswerkgroep tal van zienswijzen ingediend die in het bijzonder betrekking hadden op ontwerpbestemmingsplannen. Hiervan werden sommige gevolgd door een bezwarenprocedure. Een aanzienlijk aantal van de ingediende zienswijzen, dan wel bezwaarschriften, resulteerde in een aanpassing van de plannen. Het was bijzonder dat het in 2005 lukte om na een uitvoerige bezwarenprocedure bij de gemeente Zeewolde en bij Rijkswaterstaat ernstige vogelverstorende watervliegtuigactiviteiten op het Wolderwijd te beëindigen.

De toenemende opslag van bootjes in de Harderwijker rietkraag werd een halt toegeroepen; foto Tjalling van der Meer

Procedures nemen niet zelden jaren in beslag. Een goed voorbeeld hiervan is het Harderwijker bestemmingsplan 'Drielanden-Groene Zoom' ten behoeve van woningbouw. Een eerste overleg met de gemeente Harderwijk over een planologisch kansrijke compensatie voor de in het plangebied levende dassen vond al medio 2008 plaats. Pas in november 2019 werd de in het geding zijnde situatie beëindigd door het alsnog realiseren van de nog ontbrekende dassenpassage op de Zeeweg.

Kleine zwaan, Wespandief en Zwarte specht
Twaalf bezwarenprocedures leidden zelfs tot een hoger beroep bij de Raad van State. Tien beroepen betreffende het Natura-2000-gebied Veluwerandmeren en één beroep uitbreiding industriegebied Harderwijk. Het gebied Veluwerandmeren is van groot belang als voedselgebied voor de overwinterende kleine zwaan en verschillende ook overwinterende eendensoorten. Het gebied Veluwe is een heel belangrijk leefgebied voor verschillende vogelsoorten, waaronder Zwarte specht en Wespandief. Maar liefst in zeven uitspraken van de Raad werden we in het gelijk gesteld. Maar één keer kregen we ongelijk en één beroep (windmolens Lorentz Harderwijk) is nog in behandeling. Drie beroepen werden ingetrokken, waarvan twee werden gevolgd door het sluiten van een overeenkomst waarin belangrijke natuurbeschermingsonderwerpen werden geregeld (bestemmingsplan Waterfront Harderwijk 2011 en bestemmingsplan Strand Horst Ermelo 2021). In Harderwijk werd, behalve de realisering van twee watervogelrustgebieden en broed-mogelijkheden voor zwaluwen, het Strandeiland buiten het Natura-2000-gebied aangelegd. In Ermelo werd de overeenkomst gesloten betreffende de ontwikkeling, het beheer en het onderhoud van het compensatiegebied Groene Kruispunt en kon daarnaast de gehele rietzone in het plangebied worden behouden.

Overleg en andere belangen

Het was ook mogelijk plannen gunstig

Overhandiging van 80 handtekeningen door kinderen tegen het Compagnies Oefen Terrein; foto Schilders Nieuwsblad

Deze prachtige beloning viel de Natuurbeschermingswerkgroep ten deel; foto Tjalling van der Meer

te beïnvloeden. Slechts enkele voorbeelden hiervan zijn: de beheersactiviteiten Hierdense Beek, het tracé fietsbrug Harderwijk. De omvang maaien waterplanten Veluwerandmeren en de realisering kitesurfzones Strand Horst en Elburg.

Birdlife International Award

De intensieve natuurbeschermingsactiviteiten van de Gezamenlijke Natuurbeschermings-werkgroep waren de buitenwereld niet ontgaan. Dit leidde

op 21 november 2018 tot de toekenning van de Birdlife International Award op voordracht van Vogelbescherming Nederland. Hiermee wordt effectieve natuurbescherming door vrijwilligers mondiaal voor het voetlicht gebracht. Het is wel heel bijzonder dat dit de eerste toekenning in Nederland was van deze internationale onderscheiding, een onderscheiding om niet alleen als werkgroep maar ook als beide verenigingen trots op te zijn.

Kleine zwanen zijn van eind september tot eind maart in het randmerengebied van de Veluwe te zien. Ze fourageren dan in grote groepen op ondergedoken waterplanten en slapen op het water. Ze broeden op de toendra's van Noord-Siberië waar ze per paar 3-5 eieren leggen.

Kleine zwanen op het bevroren randmeer; foto Tjalling van der Meer

Nog altijd actueel

Nestkasten om insectenplagen te voorkomen

Direct na de oprichting van de afdeling was er nog geen sprake van een vogelwerkgroep. Er was al een vogelwacht waarvan veel in vogels geïnteresseerde leden lid waren. Ook werden er op beperkte schaal al in een aantal gebieden nestkasten gecontroleerd.

tekst: Anne-Marie Fondse

Eind 1971 wordt er op initiatief van de KNNV de 'Nestkastenwerkgroep Harderwijk' opgericht. Het Schilders Nieuwsblad van 4 november 1971 besteedt hier in een artikel aandacht aan. Samen met de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe en de Christelijke Jeugdbond van Natuurvrienden wil de KNNV het bestaande nestkastennetwerk uitbreiden en coördineren. Het doel is het maken, ophangen en controleren van nestkasten ter bevordering van de vogelstand. De nestkastjes worden op een centraal punt gezaagd en thuis in elkaar gezet. Er zal bovendien geëxperimenteerd worden met diverse soorten nestkasten in verschillende biotopen. Ook wordt de plaatsing gevarieerd, zoals middenin de natuur of meer bij menselijke bewoning.

Bestrijding van insectenplagen

Er was in die tijd veelal sprake van productiebos en ook werden de bossen ontdaan van oud en rottend hout, waardoor veel nestgelegenheid verloren ging. Door het nestkastennetwerk kan de vogelstand vergroot worden. Dat is

niet alleen leuk maar ook nuttig. De meeste nestkastbewoners zijn insectenetters en spelen een belangrijke rol bij de handhaving van het natuurlijk evenwicht, waardoor insectenplagen voorkomen worden. Uit de resultaten van het nestkastennetwerk is veel te leren over de leefwijze van de betrokken vogels en ook uit de vergelijking van verschillende jaren valt veel op te maken.

Eikenprocessierups

In veel gemeenten worden tegenwoordig nestkasten opgehangen om de eikenprocessierups te bestrijden. Dat is natuurlijk een leuk begin maar het werkt alleen als onderdeel van een groter plan. Helaas eten mezen alleen de jonge rupsjes. In dikke harige rupsen hebben ze ook geen trek. Een natuurlijk evenwicht wordt met een nestkastje alleen niet bereikt. Van groot belang hierbij is dat gemeenten zorgen voor natuurlijke bermen en groenstroken. Ook tuinen kunnen hierbij een rol spelen. Iedere tuinbezitter kan hier een stukje verantwoordelijkheid in nemen.

De 4 V's

De vogelbescherming hanteert als ezelsbruggetje voor wat vogels willen de 4V's: veiligheid, voedsel, voortplanting en variatie. Wat veiligheid betreft, is het belangrijk dat er verschillende soorten dichte struiken staan, liefst met bessen en stekels. Vogels vinden hier voedsel, beschutting, rustplaatsen en broedgelegenheid. Water, bv. in de vorm van een drinkschaal of vijvertje, is nodig als drinkplaats, ook voor insecten. Voor het lokken van insecten zijn natuurlijk bloeiende planten nodig. Bermen, parken en tuinen moeten hierbij uiteraard insectvriendelijk worden beheerd. Alleen wanneer het leefgebied geschikt is voor vogels, kan het nuttig zijn om een of meer nestkastjes op te hangen. De koolmezenkast is hiervoor goed bruikbaar, omdat deze voor meerdere vogelsoorten geschikt is.

De nestkast als hulpmiddel bij ecologisch vliegenvangeronderzoek

Dat nestkasten nog steeds worden ingezet voor meerjarig onderzoek, blijkt wel uit het onderzoek naar het gedrag

Kleurige mezenkastjes ter bestrijding van de Eikenprocessierups aan de Palmbosweg bij Strand Horst; foto Jan Willem Jonker

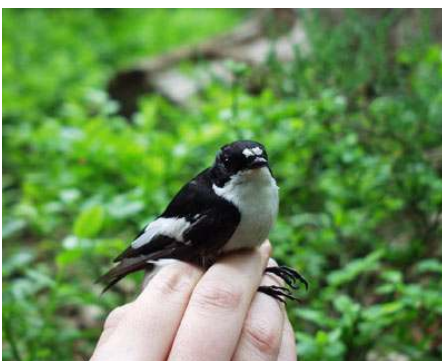
Passanten worden hier duidelijk gewaarschuwd; foto Jan Willem Jonker

In het handvaardigheidslokaal van het Christelijk College Groevenbeek worden in de 80-er jaren nog volop nestkasten getimmerd; foto Tjalling van de Meer

van de Bonte vliegenvanger en het klimaat. Onder supervisie van Christiaan Both, hoogleraar ecologie aan de Rijksuniversiteit Groningen, worden er al sinds 2007 nestkasten gecontroleerd om het broedgedrag van Bonte vliegenvangers te onderzoeken. In het Dwingelderveld en het Drents-Friese Wold worden jaarlijks de broedresultaten van 1100 nestkasten geregistreerd. Over de dagelijkse waarnemingen houden Christiaan Both en Richard Ubels een interessante blog bij onder de titel 'Bonte vliegenvangers in Drenthe'.

Door de klimaatverandering kan het biologisch evenwicht verstoord worden. De rupsen komen eerder uit de eitjes en omdat de jongen de rupsjes eten, moet de vliegenvanger op tijd aankomen. Hoe past de vliegenvanger zich aan deze veranderende omstandigheden aan?

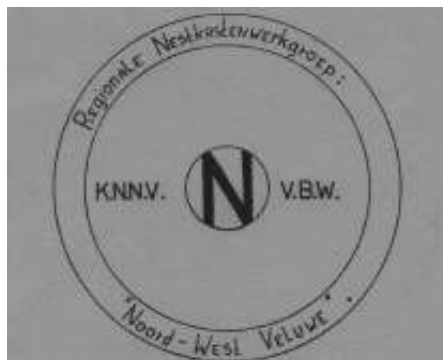

Het mannetje Bonte vliegenvanger is fraai zwartwit gekleurd; foto Christiaan Both

Omdat de Bonte vliegenvanger in nestkasten broedt, zijn de jongen makkelijker te ringen en te zenderen en daardoor als volwassen vogels goed te volgen.

Concurrentiestrijd met Koolmees

Koolmezen en Bonte vliegenvangers zijn wat nestgelegenheid betreft altijd al

Nog altijd in het archief, het embleem van de gezamenlijke nestkastenwerkgroep

Heeft dit vrouwtje zich al aangepast aan de klimaatverandering?; foto Christiaan Both

concurrenten geweest. Door de klimaatverandering worden de winters steeds zachter, waardoor meer Koolmezen overleven. Dat betekent meer conflicten tussen Bonte vliegenvanger en Koolmees. Is de Koolmees al aan het broeden, dan heeft de Bonte vliegenvanger tegenover de sterke Koolmees geen schijn van kans en wordt hij bij een gevecht in de nestkast gedood. Bonte vliegenvangers kunnen heel goed vliegen en de Koolmezen in een eerder stadium nog wel verjagen door om de nestkast te blijven vliegen.

Populatie

De populatie van de Bonte vliegenvanger blijkt tot op heden stabiel. De vogel lijkt zich in een razendsnelle micro-evolutie aan te passen aan het klimaat en het daarbij behorende voedselaanbod. In de concurrentie met de Koolmees worden vooral die mannetjes gedood die laat terugkeren uit Afrika. Die hadden al weinig kans om een vrouwtje te vinden, waardoor dit niet van invloed is op de populatie. Christiaan Both (zoon van oprichter Kees Both) gaf over zijn onderzoek op 21 november 2012 een interessante lezing voor de afdeling. Hij wil nog jaren doorgaan met dit interessante vliegenvangeronderzoek.

Veranderend bosbeheer

In de 80-er jaren werd het nestkastenwerk door de afdeling stopgezet. De bossen werden minder opgeruimd, waardoor er meer natuurlijke nestholtes beschikbaar waren. Maar voor wetenschappelijk ecologisch onderzoek is de nestkast nog steeds een onmisbaar hulpmiddel.

Bonte vliegenvangers van slechts enkele dagen oud; foto Christiaan Both

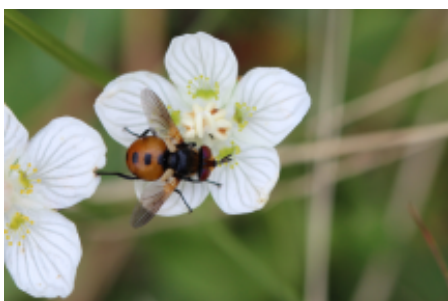
De Leemputten, een uniek gebied

Vlakbij landgoed Staverden ligt het natuurgebied 'De Leemputten'. Dit gebied is zo bijzonder dat het voor het publiek gesloten is. Eén keer per jaar krijgen we toestemming en gaat het hek voor ons open. We genieten dan van de vele orchideeën en de gele vlakken met Beenbreek. We kijken als het ware op macro-niveau. Annemarie Kooistra heeft een vergunning om te inventariseren en zij kijkt op micro-niveau. In dit fijnzinnige stukje van haar hand kijken we heel even mee.

tekst: Annemarie Kooistra

De Beekoeverlibel is een echte libel uit de familie Korenbouten; foto Annemarie Kooistra

Door de opvallende onvruchtbare staminodia in de bloem van Parnassia worden insecten gelokt en gefopt; foto Annemarie Kooistra

Er was eens een beekje dat al voortkabbelend door het landschap meanderde. Het voerde oeverwandeeltjes met zich mee die elders terecht kwamen. De jaren gingen voorbij en het beekje kwam steeds dieper te liggen, totdat er een dal was ontstaan. In dit oude beekdal is het staatsmonument De Leemputten gelegen. Hier groeien plantensoorten die van natte voeten houden en andere die van droge voeten houden, leemminnende soorten en soorten die van zure grond houden. Eertijds hebben leden van de Werkgroep Landschapsbeheer hier onderhoud gepleegd.

Leden van de Plantenwerkgroep inventariseerden hier en gaven excursies.

Er wordt nog geïnventariseerd, een vlinder- en hommelmotroute wordt gelopen en eitjes van het Gentiaanblauwtje geteld.

Het Heidekartelblad, een halfparasiet en liefhebber van vochtige, vrij zure grond wordt wel bezocht door de Veenhommel.

Eén van de hier voorkomende nachtvlinders is de Mi-vlinder, die haar eitjes afzet op Pijpenstrootje.

Het Gentiaanblauwtje doet dit op de Klokjesgentiaan. Zijn laatste rupsenstadium brengt hij door als parasiet in het nest van een Bossteekmier. Hij wordt gevoed door de werksters en eet ook mierenbroed.

Eens zag ik op een Klokjesgentiaan een Gentiaanblauwtje zitten dat net haar eitjes had afgezet. Op dezelfde plant zaten ook kleinere eitjes; zij waren afgezet door het Gentiaanlangsprietmotje dat ook op deze plant zat. Zij ging nu met haar achterlijf langs de stengel vegen; daardoor liet zij andere Gentiaanlangsprietmotjes weten dat deze plant al bezet was.

De plasjes in De Leemputten zijn ontstaan door het afgraven van leem in het verleden; foto Ronald van Veen

Gentiaanlangsprietmot op Klokjesgentiaan; foto Annemarie Kooistra

Ook de Spaanse ruiter groeit hier; hij levert nectar aan verschillende insectensoorten. Zijn vruchtpluis doet denken aan de staarten van de paarden waarop vluchtende Spanjaarden reden lang geleden. Helaas zie je die vruchtpluizen maar zelden omdat het roodwild een bloemhoofdje een lekker hapje vindt. Ook de bloemen van de Klokjesgentiaan worden door hen wel opgevreten, soms met eitjes erbij.

Het Klein blaasjeskruid is een vleesetende soort. Het bezit vangblaasjes waarin het waterinsecten en kleine kreeftachtigen vangt. De Kleine- en Ronde zonnedauw zijn eveneens vleesetend. Hun prooien zijn grotere insecten. Eens was een Moerassprinkhaan het slachtoffer geworden.

Op plekken waar leem in de grond zit, kun je *Parnassia* vinden. Zijn bloem wordt soms benut door een krabspin als vangplek voor insecten. Ook de Geblokte glasvleugelwants zit graag op zijn bloem. Deze bloem heeft een gelig orgaantje dat staminodium wordt genoemd. Insecten komen hierop af en zorgen voor bestuiving. Ook libellen en juffers komen hier voor. De blauwgekleurde Beekoeverlibel is hier een voorbeeld van. Zijn vrouwtje is gelig gekleurd. Op een keer had een mannetje een Roodbont heide-uiltje gevangen en zat dat, vastgeklemd aan een rietstengel, op te peuzelen. Op een andere dag werd hij zelf het slachtoffer van een Wespspin. De Grijze zandbij en de Pluimvoetbij nestelen allebei in de grond. De eerstgenoemde is een vroege soort, de tweede een late. Bij de nestingang van een Pluimvoetbij kan een parasitaire vlieg *Miltogramma oestraceum* de wacht houden. Zij legt haar ei bij het ei of de larve van de Pluimvoetbij. Haar larve zuigt het ei of de larve van haar gastheer uit en eet zijn bijenbroodje op.

Bij de Grijze zandbij is een koekoeksbij, Roodharige wespbij geheten, de boosdoener. De hier voorkomende Alpenwatersalamander lust graag een hapje kikkerdril met inhoud.

Eens zaten twee jonge IJsvogels op een tak boven een put. Zij waren van hun nest verdreven om een eigen territorium te gaan zoeken, maar bleven niet. Eén keer per jaar vraagt de afdeling toestemming voor een excursie in de Leemputten. Dat is zeker de moeite waard.

Excursie naar het afgesloten Leemputengebied; foto Roel Pannekoek

Voor excursies naar De Leemputten moet toestemming gevraagd worden; foto afdelingsarchief

Beembreek is een zeldzame soort van de heidevelden; foto Ati Vijge

Genoeg bloeiende planten om te inventariseren bij de monding van de Hierdense Beek; foto Tjalling van der Meer

De 80-er jaren, een tijdsbeeld

Vorstelijke aandacht voor natuur en milieu

In de 80-er jaren maken we ons steeds meer zorgen over de achteruitgang van natuur en milieu. Op eerste kerstdag 1988 houdt Koningin Beatrix een 'groene' toespraak. Ze zegt: "Onze wereld lijdt onder vervuiling en vergiftiging van lucht, bodem en water. Langzaam sterft de aarde." Dit maakt natuurlijk wel wat los.

tekst: Anne-Marie Fondse

Er is in de 80-er jaren op milieugebied veel aan de hand. De grote kernramp in Tsjernobyl in 1986 maakt direct een eind aan de discussie over het plaatsen van meer kerncentrales. Het gevaar van vrijgekomen radioactieve straling is pijnlijk duidelijk geworden.

Zure regen

Op 20 april 1986 houdt de afdeling een zure-regen-excursie in het Leuvenumse Bos. De kranten staan vol verontrustende berichten hierover. We lezen koppen als: 'Europa's bossen zijn een sterfhuis' en 'Regen zo zuur als azijn brandt gaten in je jas'. In Duitsland dreigen de bossen in het Zwarte Woud al aan de zure regen ten onder te gaan. De politiek ziet dat het ernst is. De ministers Braks van Landbouw en Winsemius van Milieu kondigen in 1984 ingrijpende

maatregelen aan. De zure regen in Nederland wordt o.a. gelinkt aan de intensieve veehouderij, waardoor veel ammoniak in de lucht vrijkomt. Dit komt dan in de vorm van zure regen weer terug in de natuur. De indringende slogan 'Tot de schijt ons doodt' is afkomstig van minister Braks.

Bloeiende afdeling

Haaks op deze sombere berichten over het milieu staat het floreren van de afdeling. We beschikken over een flink aantal actieve en enthousiaste leden. Dit leidt tot de oprichting van een aantal nieuwe werkgroepen. Als eerste wordt in 1981 de Werkgroep Educatie opgericht. Talloze activiteiten worden opgezet om mensen meer bewust te maken van de natuurlijke waarden van natuur en landschap. De natuurbescherming wordt letterlijk in

de praktijk gebracht door de oprichting van de Paddenwerkgroep en de Werkgroep Landschapsbeheer, beide in 1982. Leendert Karssen neemt in 1983 het voortouw om een Vlinderwerkgroep op te richten.

Harm Werners toont als penningmeester zijn handelsgeest. Hij doet in 1986 de oproep: 'Knutsel mee'. Hij zoekt leden die creatief zijn en leuke dingen willen maken om te verkopen. De materiaalkosten worden vergoed en de winst is voor de kas. Zo ontstaat de Creativiteitswerkgroep.

Onderzoek en inventarisaties

Natuurlijk is de afdeling altijd bereid om mee te werken aan een inventarisatie of onderzoek om de kennis van een natuurgebied of een soort te vergroten. De Plantenwerkgroep voert een aantal grote inventarisaties uit. In de jaren

1980 t/m 1982 vinden deze plaats in De Leemputten bij Staverden. In 1983 wordt er gekeken hoe het staat met de zoutminnende flora aan de monding van de Hierdense Beek. In een verslag uit 1976 wordt hiervan nog een aantal soorten genoemd, zoals Engels gras, Melkkruid en Strandkweek. Als gevolg van strooizout groeit er nu Engels gras langs de A1. In 1984 wordt er gekeken naar de plantengroei in en bij de Groevenbeek.

Vlinderjaar

De vlinderstand loopt hard achteruit in Nederland en om meer aandacht te krijgen voor de bescherming van vlinders wordt in 1983 de Vlinderstichting opgericht. Het jaar 1989 wordt uitgeroepen tot Landelijk Vlinderjaar. Aandacht voor de dagvlinders is nodig,

De wetenschappelijke naam van Engels gras is *Armeria maritima* (maritima = bij de zee groeiend); foto Annemarie Kooistra

Bijzonder! Als dank voor onze handtekeningen kregen we deze bedankbrief; foto afdelingsarchief

want 14 van de 75 soorten dagvlinders zijn uit ons land verdwenen. Landelijk is er een waarnemingenactie van het Oranjetipje. Ook de Vlinderwerkgroep doet mee aan de activiteiten. Alleen wij vragen i.p.v. het Oranjetipje meldingen van de gele mannetjes van de Citroenvlinder telefonisch aan de coördinatoren door te geven.

Legendarische excursies

In de afgelopen jaren zijn vele soorten excursies gehouden, maar sommige zijn zo bijzonder dat er jaren later nog over gesproken wordt. Legendarisch is de beeksafari. Deze 25 km lange wandel-excursie vanaf de monding van de Hierdense Beek tot Uddel wordt in de 80-er jaren vier keer gehouden. Deze excursie werd ook wel de 'prikkeldraad-excursie' genoemd, want er moest volgens een verslag wel 47 keer over prikkeldraad geklommen worden. Een andere bijzondere excursie is de traditionele nieuwjaarswandeling, ook wel 'oliebollenexcursie' genoemd. De overgebleven olieballen werden bij de koffie uitgedeeld. Tegenwoordig zijn er geen olieballen meer maar we krijgen

De overgebleven olieballen gingen mee in de rugzak bij de traditionele nieuwjaarswandeling; foto Ati Vijge

wel een scheutje rum van Ton van Peurseem, de excursieleider.

Bestuurlijk

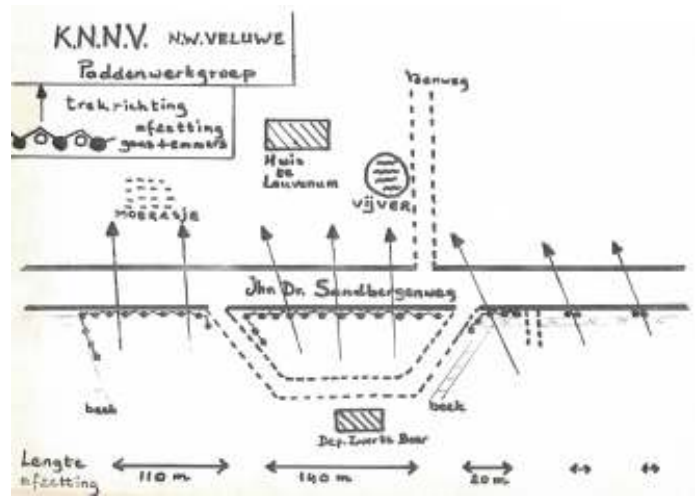
In 1984 stopt Henk Helder na 12½ jaar als voorzitter. Hij wordt benoemd tot erelid en Hans Fondse neemt de hamer over. Harm Werners heeft als nieuwe naam voor het afdelingsblad 'Het Linnaeusklokje' voorgesteld en dit voorstel wordt aangenomen. De tekening die dan op de voorpagina komt, is gemaakt door Ronald Vossebelt.

Beeksafari, natuurlijk zijn we altijd bereid elkaar een handje te helpen; foto Tjalling van der Meer

Met speciale toestemming van de bewoners van het Huis Leuvenum worden de amfibieën naar de vijver gebracht; foto Ati Vijge

Paddenoverzet, een jaarlijks terugkerende actie

Na afloop van een excursie op 28 maart 1982 zagen we op de Jhr. Dr. C.J. Sandbergweg heel veel platgereden padden. Omdat het KNNV-thema 'Ontdek, Beleef en Bescherm de Natuur' is, zette het beschermaspect ons aan om eens na te denken over een paddenoverzetactie.

tekst: Hans Fondse

Het idee werd concreet gemaakt door de oprichting van een Paddenwerkgroep, waarmee Tjalling van der Meer en Hans Fondse samen met andere deelnemers van die bewuste excursie aan de gang gingen. In 1983 werd er een aantal kleine afzettingen geplaatst om de plekken van de paddentrek in kaart te brengen. Daarna werd een schematisch kaartje gemaakt.

Paddentrek

In het vroege voorjaar bij zachte avondtemperaturen van minimaal 8 graden en een hoge luchtvochtigheid komt de paddentrek op gang. Het luidt jaar na jaar de lente in. Niet alleen padden, maar ook kikkers en salamanders trekken 's avonds en 's nachts vanuit het Leuvenumse Bos naar de vijver bij Huize Leuvenum om eitjes af te zetten. De paddentrek begint doorgaans in de tweede of derde week van februari met een piek in maart. Tijdens deze trek kunnen ze op de drukke weg die ze hierbij oversteken massaal worden doodgereden. Nadat de eitjes zijn afgezet, trekken de dieren weer terug. Dit gaat wat meer gespreid, meestal vanaf eind april. De amfibieën

zijn dan sneller, het is later donker en de eieren zijn al afgezet. Vandaar dat de overzetactie, die gericht is op bescherming van de soort, dan niet meer nodig is. De jonge padjes trekken in juli of augustus uit het water terug naar het bos.

De actie

Voor een geslaagde paddenoverzetactie komt heel wat organisatie kijken. Er worden maar liefst zeventig paaltjes in de grond geslagen, waaraan 350 meter fijnmazig nylongaas wordt vastgeniet. Dit wordt geleverd door de Gemeente Ermelo. Om de tien meter worden in totaal dertig opvangemmers ingegraven. Het begin en eind van de afzetting worden gemarkeerd door twee verkeersborden met de afbeelding van een pad. Een groot informatiepaneel geeft uitleg aan belangstellende voorbijgangers. Ruim van te voren wordt door de huidige coördinatoren Lynn Knossen en Hans Fondse vrijwilligers om medewerking gevraagd en roosters opgesteld. Met een tiental medewerkers wordt in februari de afzetting geplaatst, waarna het overzetten zes weken lang gaat

beginnen. Iedere ochtend worden de emmers gecontroleerd en de amfibieën veilig naar de vijver gebracht. De

In het voorjaar ontwikkelt de pad 'paringseelt' om zich vast te klemmen aan het glibberige lijf van het vrouwtje; foto afdelingsarchief

Padden maken ongeveer 4.000 eieren in dubbele snoeren en hechten die aan waterplanten; foto Ati Vijge

aantallen worden genoteerd en ook de afzetting wordt eventueel gerepareerd. Voor opslag van materiaal kunnen we gebruik maken van de schuur van Natuurmonumenten bij Leuvenum.

Overgezette amfibieën

Over het algemeen worden in de emmers de volgende soorten amfibieën aangetroffen: Gewone pad, Bruine kikker, Kleine watersalamander en Alpenwatersalamander. De overgezette aantallen zijn per jaar verschillend. Het is soms moeilijk het juiste tijdstip voor het plaatsen van de afzetting te bepalen, zeker doordat het rooster en het tijdvak van de actie al ruim van te voren vastgesteld worden. Dit kan met een groot aantal vrijwilligers moeilijk anders. De paddentrek kan in zachte winters al vroeg (eind januari) beginnen. Je kunt dan aan het begin dieren

missen. Als het onverwachts heel lang koud is, kan ook het omgekeerde het geval zijn. Voor het vrijhouden van paden wordt de afzetting hier en daar onderbroken. Gelukkig heeft elk amfibieënpaar veel nakomelingen. Een besmettelijke virusziekte (Ranavirus) onder kikkers heeft de aantallen waarschijnlijk ook beïnvloed. In de tabel de overzetgegevens van de laatste vijf jaar.

De Covid-jaren

Bij het plaatsen van de afzetting in 2020 was er in China en Italië al sprake van Covid-19, maar in Nederland speelde dit nog geen rol. Bij het overzetten moest hier al wel rekening mee worden gehouden en het afbreken in april is slechts met drie deelnemers gedaan op gepaste afstand. Omdat bij het plaatsen meer samenwerking van deelnemers

Jaar	Kikkers	Padden	Salamanders
2020	92	159	12
2019	63	267	19
2017	38	265	11
2016	293	178	10
2015	177	270	30

noodzakelijk is, werd vanwege de coronacrisis besloten de actie in 2021 te laten vervallen. Omdat amfibieën uitsluitend in het donker trekken, was de toen geldende avondklok van 21.00 uur tot 4.00 uur gunstig. Hierdoor was er nauwelijks verkeer op de weg. Er zijn niet veel platgereden padden of kikkers waargenomen. Ook hier geldt weer: “Elk nadeel heeft zijn voordeel”.

Samenwerking

Bij de paddenoverzetactie zijn diverse instanties en veel vrijwilligers betrokken. Met de Gemeente Ermelo wordt altijd goed samengewerkt. Zij zet op tijd de materialen klaar en haalt deze na afloop ook weer op. We zijn Natuurmonumenten dankbaar voor het gebruik van de schuur voor opslag van invullijsten en materiaal tijdens de actie. Dankzij de inzet van vele KNNV-vrijwilligers, die soms al vanaf het begin meedoen, is de actie steeds succesvol. Omdat de amfibieën beschermde dieren zijn, is toestemming van de overheid nodig. En ‘last but not least’ dank aan de eigenaren van Landgoed Leuvenum om het terrein met de vijver voor dit doel te mogen betreden.

Vele meters fijnmazig gaas worden uitgerold en bevestigd; foto Tjalling van der Meer

De Gemeente Ermelo is altijd zeer welwillend en punctueel bij het klaarzetten van de materialen; foto Tjalling van der Meer

Brandnetels werden door Harm altijd uitgebreid geïnspecteerd; foto afdelingsarchief

Betty, jarenlang coördinator, fotograferend in het veld; foto Ati Vijge

De vlinderwerkgroep door de jaren heen

Betty Dekker en Harm Werners waren vele jaren het gezicht van de zo succesvolle vlinderwerkgroep. Helaas is Harm op 3 april 2021 overleden. In dit artikel blikt Betty terug.

tekst: Betty Dekker

Wat is er door al die jaren heen veel veranderd. En dan heb ik het niet alleen over de vlinderstand m.b.t. het komen en gaan van vlinders. Door alle technologische veranderingen kunnen activiteiten ook veel eenvoudiger georganiseerd worden. We hebben nu mobiele telefoons. Dat maakt het veel eenvoudiger om elkaar te bereiken, het weerbericht in de gaten te houden of het mobieltje als navigatie te gebruiken. Dat was begin negentiger jaren wel heel anders. Zo zaten Harm en ik op vrijdagavond voorafgaand aan een geplande weekendexcursie klokslag half negen bij onze telefoon. Wie zou er als eerste bellen? Om dan vervolgens de gevleugelde woorden: “Wat doen we?” uit te spreken. Want ja, als de weersvoorspelling na het 8-uur-journaal ongunstig uitpakte voor de volgende dag, dan moest er een knoop doorgemaakt worden: wel of niet door laten gaan. Dit blijft natuurlijk altijd, ook nu nog, een dilemma, maar door Buienradar is tot kort voor het moment van de excursie de plaats en tijd van een regenbui veel nauwkeuriger te voorspellen. Door de jaren heen is ook de kijkrichting veranderd. Richtten we vroeger vooral de blik op vlinders, dan

zien we nu dat onze interesse veel breder is geworden. De kleinste kevertjes ontsnappen niet meer aan onze blik en zo passeren naast vlinders en libellen ook wantsen, lieveheersbeestjes, spinnen en ga zo maar door, de revue. Als we dan eens tijdens een excursie in het veld aan het speuren waren naar insecten, kon het zomaar gebeuren dat Harm in geen velden of wegen te bekennen was. Meestal kwamen we hem vanzelf wel weer op het spoor of sloot hij zich weer aan bij de groep. Zelf probeerde ik de groep bij elkaar te houden door vaak achteraan te sluiten. Dus schalde zijn naam nogal eens over het veld als er iets bijzonders te zien was. Ook in de schemer viel er van alles te beleven. Tijdens een nachtvlinderinventarisatie troffen we eens een enorme Grote spinnende watertor op het doek. En bij een andere stormde er een kudde wilde zwijnen met jonkies voorbij. Verder kon het gebeuren dat er politie kwam kijken om te vragen wat we aan het doen waren. Die vertrouwden dat licht niet, maar zagen wel dat alles zuivere koffie was na uitleg van onze kant. We kunnen met elkaar terugkijken op

een fijne, leerzame en gezellige tijd. De vlinderwerkgroeptijd en Harm blijven dierbare herinneringen!

Hoe bijzonder is dit! Een Nachtpauwoog die eieren afzet; foto Peter Pfaff

Zelfs het eitje van dit gecamoufleerde Oranjepipje is oranje; foto Aad van den Bos

Van ei tot vlinder

tekst: Anne-Marie Fondse

Vlinders behoren tot een groep insecten die in dit stadium meestal positief gewaardeerd worden. Mensen worden vrolijk en blij van de mooi gekleurde, rondfladderende vlinders. Maar voor het zover is dat de vlinder vliegt, heeft hij al een hele levenscyclus van 3 stadia achter de rug, die er allemaal verschillend uitzien: ei - rups - pop - vlinder.

In al deze stadia zijn er gevaren, die getrotseerd moeten worden om te overleven en voor nageslacht te zorgen. Om zich zelf te beschermen, beschikken zij over diverse verdedigingstechnieken. Enkele voorbeelden hiervan zijn:

Camouflagekleuren: De rups of de vlinder gaat op in de achtergrond. Zo valt de felgroene kleur van een groentje in het voorjaar bijna niet op tegen het fris uitlopende blad van bomen en struiken.

Beschermende gelijkenis: De rups van de Gehakkelde aurelia en de pop van de Pruimenpage lijken op de uitwerpselen van vogels.

Waarschuwingskleuren: De geel-zwarte zebrarups van de Sint-Jacobsvlinder waarschuwt vogels voor het gif dat zij binnenkrijgen door het eten van het giftige Jacobskruiskruid. Ze kunnen dus ongestoord hun gang gaan. Ook het vlindertje zelf is giftig en schrikt vijanden af met de felle rood-zwarte kleurtekening.

Mimicry: Hierbij is er niet alleen sprake van een schutkleur, maar ook van nagebootst gedrag. De Berkenspanner bv. heeft niet enkel de kleur van een takje maar kan zich bij dreigend gevaar ook spannen tot een takje.

Van boven naar beneden ei, rups, pop en imago van de Koninginnepage; foto vlinder Aad van den Bos, overige drie Ati Vijge

Chemische afweer: De rups van de Koninginnenpage kan bij gevaar een sterk geurend, oranje gevorkt orgaantje uitstulpen.

Linny

Met ingang van het vierde kwartaal 2002 verschijnt het ministripje 'Linny' in Het Linnaeusklokje. Linny is de achter, achter, achterkleindochter van niemand minder dan Carl von Linné, oftewel Linnaeus en daar is ze maar wat trots op. Linny oogt uitgesproken Veluws, is fris als een ontluikend bloempje en heeft een uitgesproken mening.

Harm Werners is de ontwerper en bedenker van Linny. Het leek hem leuk om in Het Linnaeusklokje een terugkerend figuurtje op te nemen. In de 'Nederlandse Oecologische Flora' staat een tekening van het Linnaeusklokje van de hand van Rein Westra. Het bovenste rechterbloempje had wel iets weg van een vrouwenfiguur. Een paar keer vergroot en een paar klompjes toegevoegd en Linny was geboren.

Linny

Het zal niemand zijn ontgaan, de afdeling viert haar 50-jarig bestaan!

Camouflage van de rups van de Peper-en-zout-vlinder; foto Ati Vijge

Betoverende sfeer in het bos van de dansende bomen; foto Gerdien Langebarg

De eeuwenoude bossen bij Drie

Vlakbij Boshuis Drie ligt het Speulder- en Sprielderbos. De prachtige herfstkleuren, de vele verschijningsvormen van de paddenstoelen en de 'dansende bomen' trekken in de herfst veel natuurfotografen naar deze bijzondere plek.

tekst: Anne-Marie Fondse

In de Canon van Ermelo wordt de omgeving van de buurtschap Drie speciaal genoemd. De plaatsnamen Irminlo en Thri komen al voor in een schenkingsacte uit 855. De Friese edelman Folkerus schenkt dan een deel van zijn goederen, waaronder de bossen bij Thri, aan een klooster in Werden (Duitsland). Hij stelt al wel voorwaarden aan het gebruik, een voorloper van het latere maalschap.

Maalbos

Vanaf het jaar 1000 is er in de bossen bij Drie sprake van een maalbos. Het bos was gezamenlijk bezit van de boeren in de buurt. Zij waren georganiseerd in een maalschap. Voor het kappen van hout

en het weiden van vee waren de eigenaren gebonden aan wet- en regelgeving. De productie van hout was vooral gericht op timmerhout voor de bouw van huizen. Hiervoor werden de rechte stammen gekapt, waarbij de bochtige stammen bleven staan. Zo ontstond het grillige lijnenspel van de bomen dat we nu nog steeds kennen. Vooral bij mist en sneeuw lijken de bomen te bewegen. Daarom wordt het Speulderbos ook wel het 'Bos van de Dansende Bomen' genoemd. In 1885 komt er een eind aan het systeem en komt het bos in handen van Staatsbosbeheer.

Pijpebrandje

Sinds 1985 ligt in het Speulderbos het bosreservaat Pijpebrandje. In dit reservaat, dat 36 ha groot is, ligt het oude 'boombos', dat eeuwenlang tot de maalschap behoorde. Dit bos met zijn oude grillige eiken en beuken behoort tot de oudste bossen van Nederland. Het is een type bos dat van nature op de Veluwe thuishoort. Tot 1969 heeft er geen actief beheer meer plaatsgevonden en vanaf 1985 wordt het als bosreservaat volledig met rust gelaten. Het doel van bosreservaten is om geselecteerde bosgebieden gedurende een lange tijd te bestuderen. Zo kan er een goed beeld gekregen worden van de ecologische ontwikkelingen en gevolgen.

Concurrentie eik en beuk

In een onbeheerd bos zullen de beuken het van de eiken winnen. Een eik heeft behoefte aan licht, groeit relatief traag en de hoogte is minder dan de beuk. De beuk zal de eik inhalen, voor schaduw zorgen en de eik zal gaan kwijnen en het afleggen. Bosbeheerders hebben wel steeds meer aandacht voor de grote natuurwaarde van de eik. De eik is al een ecosysteem op zich. Onder eiken is vegetatie mogelijk, zoals Blauwe bosbes en Adelaarsvaren. De bosbodem onder beuken is door het gebrek aan licht juist kaal. In een natuurlijk bos zal de beuk uiteindelijk overheersen. Ook in Pijpebrandje is de laatste veertig jaar de eik met zijn onderbegroeiing uit het bos aan het verdwijnen en zien we veelal jonge beuken.

Paddenstoelen

Wanneer een bos volledig met rust gelaten wordt, zullen de hoeveelheid dood hout en het aantal oude afgetakelde bomen toenemen. Hierdoor kunnen meer paddenstoelen tot ontwikkeling komen. Vanwege de aanwezigheid van veel dood beukenhout werd het bosreservaat Pijpebrandje geselecteerd voor een paddenstoelenonderzoek in een aantal Europese bossen. Dit onderzoek was specifiek gericht op paddenstoelen op dode beuken en heeft in 2000 en 2001 plaatsgevonden. Helaas scoorde het gebied in vergelijking met andere landen niet zo hoog wat het voorkomen van zeldzame soorten betreft. Het bos is hiervoor niet natuurlijk genoeg in vergelijking met meer natuurlijke bossen in het buitenland en ook de arme zandige bodem speelt hierbij een rol. Op rijkere bodems komen meer paddenstoelen voor.

Voor de zeldzamere soorten is vooral groot dood beukenhout belangrijk. Een beuk doet er 20 tot 35 jaar over om te verteren. Voor de paddenstoelenrijkdom is het belangrijk om de diverse verterings-stadia van dood hout in het bos te hebben. Het gaat hierbij zowel om liggend als staand hout, dikke en dunne takken en vooral ook de zware stammen. Al deze vormen van dood hout hebben hun eigen specifieke

soorten. Zelfs de vochtige onderkant van liggend dood hout heeft weer andere paddenstoelen dan de droge bovenkant. Sommige soorten, zoals de Echte- en Platte tonderzwam komen al op levende bomen voor. Paddenstoelen verspreiden zich gemakkelijk via sporen. Om een soort in stand te houden, moet er dus altijd weer gelijkwaardig materiaal aanwezig zijn.

Excursies

De KNNV Noordwest-Veluwe organiseert ieder jaar in de herfst paddenstoelenexcursies, waarvoor altijd grote belangstelling bestaat. Dit is niet zo verwonderlijk, want paddenstoelen zijn maar een korte tijd van het jaar te zien. Een deskundige begeleiding is dan heel fijn. Natuurlijk is het Speulder- en Sprielderbos een geliefd excursiegebied, niet alleen vanwege de beuken en de eiken, maar ook doordat er opstanden naalddhout in het gebied aanwezig zijn. Hierdoor neemt de soortenrijkdom niet alleen voor paddenstoelen, maar ook voor vogels en insecten toe. Vanwege de vele zaden en noten, zoals beukennoten en eikels, is het bos ook aantrekkelijk voor zoogdieren, zoals groot wild. Een aantal wildkijkschermen biedt vooral in de schemering goede kansen om herten of wilde zwijnen te zien.

Literatuur

Kemenade L. van, Maes B. e.a. 2019. Behoud groen erfgoed; Plan voor het behoud van bedreigde wilde bomen en struiken in Nederland. Rijksdienst voor het Cultureel erfgoed.
Veerkamp, M.T. 2003. Het belang van groot dood beukenhout voor paddenstoelen. Alterra Wageningen (Nederlands Bosbouw Tijdschrift).

Boshuis Drie, een sfeervol vertrekpunt voor de prachtige bossen erachter; foto Ati Vijge

De meest bijzondere oude bossen liggen aan weerszijden op de flanken van de Hierdense Beek; foto Rapport Behoud groen erfgoed

Door het ringen van beuken sterven ze, waarna ze blijven staan en licht doorlaten voor eiken; foto Rapport Behoud groen erfgoed

Op dode beukenbomen groeit de fotogenieke porseleinzwam; foto Evert Prins

Een informatiestand van de afdeling is een goede vorm van promotie; foto Tjalling van der Meer

Een prachtig uitgevoerd informatiebord bij de rietkraag in Harderwijk trok altijd veel belangstelling; foto Tjalling van der Meer

Natuureducatie, al vijftig jaar een pijler

Een van de statutaire doelstellingen van de KNNV is 'het aankweken van de belangstelling voor en de liefde tot de natuur, in de eerste plaats onder haar leden doch ook buiten de vereniging'. Met natuureducatie wordt dit doel bereikt.

tekst: Tjalling van der Meer

Overzien we de afgelopen vijftig jaar, dan heeft onze afdeling met verve aan deze doelstelling voldaan met tal van educatieve activiteiten in de ruimste zin van het woord. Bijna 10 jaar na de oprichting kwam de vraag naar voren of we op natuureducatief gebied wat voor de schooljeugd zouden kunnen betekenen en mogelijk ook voor een breder publiek. Dit leidde begin 1981 tot de oprichting van de Werkgroep Natuureducatie.

Werkgroep Natuureducatie

In het eerste jaar van het bestaan werd al uitgebreid medewerking verleend aan de plantententoonstelling van basisscholieren in het kader van Harderwijk 750 jaar. Het samengestelde diaklankbeeld 'Op de grens van land en water' werd een hele week doorlopend vertoond, er was een tentoonstellingsstand over onze activiteiten en er werd een aantal excursies gehouden.

Natuurpaden en gezinsexcursies

De werkgroep ontwikkelde vervolgens een natuurpad in het bosgebied van Ermelo en in de kustzone van Harderwijk met een informatiebord en daarbij lesbrieven. Er werden tal van

populaire (gezins)wandelingen georganiseerd met beschrijvingen waarin natuurvragen voor het hele gezin stonden. Hierdoor kon de route zelfstandig worden gelopen. Soms liep de belangstelling hiervoor behoorlijk uit de hand! Een gezinsvoorjaarswandeling op 15 april 1984 op het Landgoed Staverden telde tussen de 300 en 350 deelnemers (50% volwassenen en 50% kinderen).

'Natuurklanken' en cursussen

Tussen 9 mei 1989 en 4 februari 1991 verzorgde de werkgroep 84 wekelijkse afleveringen onder de titel 'Natuurklanken' voor de Harderwijker Lokale Omroep, beurtelings geschreven door de werkgroepleden. Vanaf 1987 werd gedurende zeven seizoenen geheel in eigen afdelingsbeheer een natuurcursus georganiseerd met maar liefst negen lesavonden en aansluitend op de zaterdag een excursie.

Nevenorganisaties

In Harderwijk werd op 6 november 1990 het Centrum voor Natuur en Milieu geopend en begin jaren '90 ontstond de Stichting Natuur- en MilieuPlatform Ermelo, dat ook in doelstellingen

voorzag die de werkgroep natuureducatie bij het ontstaan voor ogen had. Weer later organiseerden onder andere Geldersch Landschap en Natuurmonumenten ook excursies en activiteiten voor een groot publiek. De behoefte om deze excursies zelf nog te organiseren werd hierdoor kleiner.

Onze afdeling en het Harderwijker Milieucentrum

'Harderwijk wordt landelijk centrum van wereldmilieudag'. Zomaar een berichtje in het Schilders Nieuwsblad over de 'Wereldmilieudag' van 5 juni 1989 met als thema 'Globale opwarming, globale waarschuwing'. Op die dag werd door de toenmalige wethouder Milieu het bordje

Als 'Prikkebeen' reikt Tjalling van der Meer prijzen uit aan jonge winnaars van een prijsvraag; foto Ellen van der Meer

'Milieucentrum Harderwijk' aangebracht op de gevel van het oude woonhuis aan de Luttekepoortstraat (de huidige wereldwinkel) in Harderwijk. Hier zou het voorlopige Milieucentrum gevestigd worden. Na ruim een jaar klussen door ook leden van onze afdeling was het 6 november 1990 eindelijk zover en werd het centrum geopend door de toenmalige wethouder Openbare Werken. Helaas kwam er in 2013 door bezuinigingen een einde aan een zelfstandige locatie van het centrum en daarmee voor de afdeling aan een soort 'clubhuis'. Hier werden door ons niet alleen lezingen en werkgroep-activiteiten gehouden, ook natuurcursussen vonden hier plaats. Het was tevens de locatie voor tentoonstellingen, zoals een paddenstoelen- en een vlindertentoonstelling (met meer dan 2000 bezoekers), een natuurfoto-tentoonstelling en de tentoonstelling 'Voorjaar in het Wolderwijd'. Daarnaast werkten we mee aan educatieve activiteiten van het centrum, zoals in het Linnaeusjaar 2007. De deelname van onze afdeling aan landelijke KNNV-waarnemingsprojecten 'Vliegenzwam' en 'Libellen' en het vierjarig project 'Waterleven' vond voor een deel in het centrum plaats. Nog steeds levert de Stichting voor natuur- en duurzaamheidseducatie 'De Hortus', zoals deze tegenwoordig heet, een heel belangrijke educatieve bijdrage aan basisscholen in Harderwijk en de regio. Zo worden er in de natuurtuin van de 'De Hortus' en in onze natuurrijke omgeving buitenlessen gegeven. Daarnaast worden er maandelijks leskisten en ontdekdozen verspreid die variëren van braakballen pluizen tot duurzame energie.

Burgers voor Natura 2000, Natura 2000 voor Burgers

Veluwe en Veluwerandmeren hebben de status van Natura-2000-gebied. Een landelijke KNNV-werkgroep, waaraan ook enige tijd een lid van onze afdeling deelnam, was betrokken bij de samenstelling van informatiebladen over een 50-tal Natura-2000-gebieden. Het gebied Veluwerandmeren werd door de afdeling aangemeld voor een informatieblad over dit Natura-2000-

gebied en er werd een werkgroep opgericht, Het spreekt vanzelf dat onze afdeling een belangrijke bijdrage leverde aan dit informatieblad waarvan er 6.500 werden gedrukt. Er werden 4.000 exemplaren door onze afdeling verspreid bij VVV-kantoren, bibliotheken en bezoekerscentra in de gemeenten in de regio. Daarnaast werd het blad nog vele jaren tijdens promotieactiviteiten van de afdeling aan bezoekers uitgedeeld.

Natuureducatieve activiteiten in kort bestek

Het is onmogelijk alle natuureducatieve activiteiten van de afgelopen 50 jaar uitgebreid in deze jubileumbijdrage te verwoorden, zoals de al jarenlange deelname van de afdeling aan de activiteiten rond de 'Nacht van de Nacht' bij en in de Ermelose Schaapskooi. Deze activiteiten hebben een hoog educatief gehalte. Tenslotte waren we bij vele evenementen met een stand aanwezig om bekendheid te geven aan onze KNNV-afdeling met daaraan gekoppeld ook aandacht voor andere natuureducatieve onderwerpen.

In de snijkamer van de universiteit van Harderwijk was tot 2013 het Natuur- en Milieucentrum 'De Hortus' gevestigd; foto Tjalling van der Meer

Aan deze brochure met een grote oplage werkte ook de werkgroep mee.

Voor het basisonderwijs werden lesbrieven opgesteld; foto afdelingsarchief

Om weidevogels te tellen, moet je het gedrag van de vogels kunnen 'vertalen'; foto afdelingsarchief

De 90-er jaren, een tijdsbeeld

Nog tien jaar om de natuur te redden

In de negentiger jaren heerst er in Nederland een geest van optimisme. Er wordt meer op Europees niveau gedacht. Met het Verdrag van Maastricht in 1993 wordt de basis gelegd om de Euro in te voeren. Om het gebruik van fossiele brandstoffen terug te dringen, doet windenergie zijn intrede. Het gebruik van computers wordt algemeen. Er heerst welvaart, waardoor er meer geld verdeeld kan worden.

tekst: Anne-Marie Fondse

In schril contrast met dit alles staat de grote achteruitgang van natuur en milieu in de wereld. Het Wereld Natuur Fonds komt in 1990 met de beleidsvisie 'Nog tien jaar om de natuur te redden'. Voor Nederland is het speerpunt 2000 vierkante km nieuwe natuur. Vooral langs de grote rivieren liggen hiervoor goede kansen. Het voordeel is dat de leefbaarheid toeneemt en de kans op overstromingen wordt verkleind.

1000 dagen, 1000 daden

Op 5 april 1997 hebben we nog precies 1000 dagen te gaan tot het jaar 2000. Tijd voor het Wereld Natuur Fonds om de doelen aan te scherpen. Als onderdeel van 'WWF 2000: The Living Planet

Campaign' ('Let's leave our children a living planet') voert het WNF de actie '1000 dagen, 1000 daden'. Die dag gaan er twee kinderen naar de burgemeesters van de hoofdsteden van de provincies om hen te vragen om nog voor het jaar 2000 iets concreets bij te dragen aan het behoud van de natuur.

Milieu Educatief Centrum De Hortus

Eind jaren '80 bestond er vanuit de gemeente Harderwijk de behoefte om de inwoners milieubewuster te maken. Dit leidde tot de opening van een milieu-centrum aan de Doelenstraat in Harderwijk. Via een tussentijdse verhuizing naar de voormalige synagoge wordt het Milieu Educatief Centrum

begin 2000 gehuisvest in De Hortus en kreeg toen ook die naam. Vrijwilligers van groene en grijze verenigingen werken hierin nauw samen. Ook onze afdeling is er nauw bij betrokken. Veel activiteiten, zoals tentoonstellingen en lezingen, vonden hier plaats. Sinds een paar jaar is op deze locatie het Marius van Dokkum Museum gevestigd. In 1991 was de afdeling betrokken bij het bezorgen van milieuboxen in Harderwijk. Er werden door de afdeling in april 1991 maar liefst 4006 milieuboxen van hengsels voorzien en rondgebracht. Er was een team, dat als een geoliede machine werkte. Met een gulden per box werd er f 4.006 mee verdiend.

Jubilea

In mei 1996 bestaat de afdeling 25 jaar. Dit wordt uitgebreid gevierd. Er verschijnt een 'Jubileumklokje' en er zijn een aantal jubileumactiviteiten. Inmiddels een traditie geworden, is er op zaterdag 11 mei een feestelijke avond in de 'Ontspanningszaal' aan de Allee bij Staverden, waarvoor ook oud-leden waren uitgenodigd. Erg leuk om sommigen na een lange tijd weer terug te zien. Het is duidelijk dat de afdeling na 25 jaar nog springlevend is en alles in zich heeft om nog minstens 25 jaar door te gaan. Het hemelvaartweekend wordt in 1992 voor de 10e keer georganiseerd. In Veere halen de deelnemers herinneringen op met dia's. In 2011 zal het voor de laatste keer gehouden worden.

Tellingen en inventarisaties

In de 90-er jaren zijn er veel inventarisaties en tellingen. De meest opmerkelijke noem ik hier. In 1990 en 1991 worden er dode vogels bij de doorzichtige geluidswal langs de A28 geteld. In 1996 is er een onderzoek naar dode egels en in 1998 tellen we eekhoornnesten. Om dit te kunnen uitvoeren, moet je wel weten hoe eekhoornnesten eruitzien. Hier krijgen we dan ook uitgebreid uitleg over. In 1992 inventariseert de vogelwerkgroep weidevogels op het terrein van de heer A. van Beek op Oldenaller. Eerder zijn hier in het kader van het project 'Experiment Resultaatbeloning Agrarisch Weidevogelbeheer' tellingen gedaan. Natuurmonumenten wil dit project graag voortgezet zien. De vogelwerkgroep heeft er niet veel ervaring mee en je moet goed op de hoogte zijn van het gedrag van vogels om de nesten in kaart te brengen. Dit is slechts één jaar gedaan en het tellen is daarna voortgezet door IVN Nijkerk.

De gevaren van de natuur

In 1993 wordt er in het Linnaeusklokje gewaarschuwd voor de teek. De natuur in trekken is niet meer alleen leuk en leerzaam, maar kan ook gevaarlijk zijn. Nadat een lid van de afdeling een ernstige Lyme-infectie heeft opgelopen, is een waarschuwing wel op zijn plaats.

Armen en benen bedekt houden en 's avonds goed op teken controleren, is het devies.

De Vossenlintworm is een ander gevaar waar in 1994 voor gewaarschuwd wordt. Dit is een kleine lintworm, die voorkomt in de poep van besmette dieren. Vooral vossen kunnen besmet zijn. Het advies is om geen laag groeiende ongewassen vruchten uit de natuur te eten.

Erelidmaatschap

In 1997 legt Tjalling van der Meer na twintig jaar zijn bestuursfunctie neer. Hij wordt tijdens de jaarvergadering bedankt voor zijn inzet en betrokkenheid en benoemd tot erelid van de afdeling. Tjalling blijft zich in de jaren die volgen nog volop inzetten voor de KNNV.

Egels worden helaas maar al te vaak slachtoffer van het verkeer; foto Harm Werners

Tijdens het 25-jarig jubileum werden er door de afdeling twee lammetjes aangeboden aan de Stichting Dierenweide Harderwijk; foto Tjalling van der Meer

Ook bij het 25-jarig jubileum verscheen er een jubileumklokje; foto afdelingsarchief

Bescherming van weidevogels

Weidevogels hebben het in ons land moeilijk door de intensieve landbouw. De bloemrijke weilanden met veel insecten die de vogels kunnen eten, zijn vrijwel overal verdwenen door diverse oorzaken. Als de nesten gemarkeerd zijn, kan dit nesten sparen. Daarnaast kunnen een tijdelijke grondwaterpeilverhoging en op een later tijdstip maaien de weidevogels helpen hun jongen groot te brengen.

De Fotografiewerkgroep, inspirerend en uitdagend

De natuurfotografie heeft de laatste jaren een enorme vlucht genomen. Ook onze afdeling heeft een bloeiende fotografiewerkgroep met enthousiaste leden. Ronald Vossebelt staat de werkgroep soms met raad en daad bij en maakt fantastische foto's.

tekst: Ronald Vossebelt

Eén van onze werkgroepen die een andere blik werpt op de natuur in onze omgeving, namelijk door de lens, is de fotografiewerkgroep. Lang geleden ontstaan, toen weer een poosje opgeheven, maar sinds 2010 weer helemaal actief. Inmiddels hebben zich een kleine 30 leden bij de fotowerkgroep gevoegd. Het resultaat van de afgelopen tien jaar is onder meer twee exposities en dat mogen er best weer twee worden in de komende tien jaar. Een daarvan was 'De Hierdense beek... een plaatje'. Deze heeft gehangen in de gemeenten waar de Hierdense beek doorheen loopt. Maar naast de exposities heeft de werkgroep ook tal van avonden georganiseerd van en door eigen leden, met af en toe een gastspreker en natuurlijk veel buitenactiviteiten.

Het resultaat van camouflage en veel geduld: een prachtig jong vosje; foto Ronald Vossebelt

Diverse voorwerpen worden binnen onder deskundige begeleiding op de foto gezet; foto Ati Vijge

De fotografiewerkgroep kan zelfs uit een omgevallen boom nog inspiratie halen; foto Ati Vijge

Tips en trucs

Maar wat is er wat fotografie betreft veel veranderd in de afgelopen jaren. Fotorolletjes en diafilmpjes zijn helemaal in de ban gedaan en allemaal omgeruild voor een digitale camera met sensor! Geen dia's meer knippen en inramen maar foto's bewerken met de computer en dat allemaal in een kleine vijftien jaar tijd. Dat was even wennen en fotobewerking op de computer is voor de een wat gemakkelijker dan voor de ander. Daarom is een fotowerkgroep zo leuk: je kunt tips en trucs uitwisselen en elkaar zaken uitleggen of vragen hoe je bepaalde bewerkingen zou kunnen doen. En tijdens de werkgroepavonden, die nog steeds een aantal keren per jaar worden georganiseerd, kunnen we mooi eens kijken wat iedereen ervan gebakken heeft. Maar niet te lang binnen zitten natuurlijk, want buiten gebeurt het. Daarvoor worden tal van

buitenactiviteiten georganiseerd om samen op pad te gaan, want oefening baart kunst en elkaar buiten een handje helpen werkt altijd goed. De ene fotograaf kijkt naar het hele beeld met de groothoeklens, de ander ligt op een hoopje in het gras om maar zo dichtbij mogelijk macrofoto's te maken. Maar er zijn ook fotografen die liever alleen op pad gaan. Die liggen vermomd als struik tussen de vossenwelpen. Ja-ja, we hebben een mooi assortiment aan fotografen binnen onze werkgroep. Alles mag en kan, zolang het maar verantwoord is. Sommige onderwerpen laten zich nu eenmaal niet fotograferen als er een groepje fotografen in de buurt is.

Covid-19

Samen fotograferen kon afgelopen jaar vanwege Covid-19 eigenlijk niet. Hetzelfde gold helaas ook voor de

werkgroepavonden want fysiek bij elkaar komen was helaas meer dan een jaar lang niet mogelijk. Gelukkig heeft iedereen een computer en met wat hulp van buitenaf voor sommige leden is het goed gelukt om de avonden voort te zetten, maar dan via Zoom. Maar binnenkort kunnen we weer 'echte' fotografieavonden houden en iedereen van onze afdeling die interesse heeft in natuurfotografie is uiteraard heel hartelijk welkom.

Druk op de natuur

Met de komst van het digitale tijdperk zijn er ook veel fotograferende natuurliefhebbers bij gekomen. Dat geeft natuurlijk extra druk op de natuur. Daar moeten we goed mee om blijven gaan. Door alle waarnemingen

en digitale platforms waar we onze waarnemingen op delen, komen bij de zeldzame waarnemingen soms veel fotografen bij elkaar. Daar waar voorheen iedereen de zeldzaamheid wilde zien, willen veel mensen deze nu fotograferen. Bijvoorbeeld zeldzame paddenstoelen, een Sneeuw- of Sperweruil om maar wat te noemen. Helaas zijn er ook fotografen bijgekomen die wat minder respect hebben voor de natuur. Zo gaan er verhalen over platgetrapte bloemen, kapotte paddenstoelen en fotografen die Adders met een tang vangen om ze ergens neer te leggen waar ze makkelijker te fotograferen zijn. Verstoring alom. Zo'n gebied wordt door de boswachters afgesloten voor publiek en daarmee ook voor ons. Dat willen en

kunnen wij als natuurliefhebbers (want dát zijn onze KNNV-fotografen) niet accepteren. Gelukkig geldt dit alles niet voor onze eigen leden.

Kennis van de natuur betekent dat je kunt anticiperen op gedrag en daarmee schade of zelfs destructieve verstoring kunt voorkomen. En waar kun je nu beter kennis van de natuur opdoen dan bij onze eigen afdeling! We hebben ongelooflijk veel kennis in huis, op allerlei vlakken. Dus leer de natuur lezen en begrijpen. Je zult merken dat de natuur met alle daarin levende dieren zich dan voor de lens 'natuurlijk' gedraagt met als resultaat: de mooiste foto's! En dat resulteert in nog meer natuurfotografieplezier. En nu weer gauw naar buiten allemaal, met camera en statief.

Natuurfoto's van Ronald Vossebelt

Met de klok mee: Baardmannetje, Ringslang, Vliegje, Geelvlekheidelibel

Veel helpende handen bij Vrijwillig Landschapsbeheer

Vanaf het ontstaan van deze werkgroep heb ik actief deelgenomen aan de werkzaamheden op zaterdagmorgen. Hoewel ik nooit betrokken ben geweest bij de organisatie, kan ik wel uit ervaring wat vertellen over deze nuttige en gezellige werkgroep.

tekst: Hans Fondse

De Werkgroep Landschapsbeheer is een grote en actieve werkgroep binnen de afdeling. In het werkseizoen, dat wil zeggen buiten het broedseizoen, vanaf september tot april wordt er eens in de drie weken gewerkt in het landschap rondom Harderwijk, Ermelo en Putten.

Ontstaan van de werkgroep

In 1982 neemt Henk Helder het initiatief om te komen tot een groepje mensen die tijd en zin hebben om beheerwerkzaamheden uit te voeren. Een van de eerste activiteiten was op een hooilandje aan de monding van de Hierdense Beek. Hier werd enkele jaren gehooit. Andere activiteiten uit die beginjaren waren beheerwerkzaamheden in De Leemputten en werd de Schoonderbeek in Putten uitgebaggerd. De groep was toen nog klein en kwam slechts incidenteel bij elkaar. In 1984 komt de Werkgroep Landschapsbeheer officieel in de boeken van de KNNV voor. En langzaam groeit het naar de huidige vorm.

Gereedschap

Een goed begin is het halve werk. Dat geldt zeker voor gereedschap. Ook op initiatief van Henk Helder werd er een gereedschapsdepot voor de Noordwest-Veluwe opgericht door de Stichting Coördinatie Landschapsbeheer. Van dit gereedschap konden meerdere geregistreerde groepen gebruik maken. Later kregen we het gereedschap uit het depot voor onszelf. De uitbreiding van gereedschap werd verder mogelijk door zoals het nu heet 'Stichting Landschapsbeheer Gelderland'. Deze stichting verleent subsidies uit provinciegeld en organiseert ondersteunende cursussen. In 2002 werd een complete motorzaaguitrusting aangeschaft vanuit een subsidie van € 2.200.

Coördinatoren

In 1999 stopt Henk Helder op 82-jarige leeftijd met de coördinatie. Sindsdien heeft een flink aantal leden de schouders onder de organisatie gezet. Tegenwoordig is er een team van drie

coördinatoren. Er rust een veelheid van taken op hun schouders, die zorgvuldig moeten worden uitgevoerd. Te denken valt hierbij aan:

Henk Helder, oprichter van de werkgroep, aan het hooien bij de monding van de Hierdense Beek; foto Tjalling van der Meer

Tijdens de koffiepauze bij het schonen van de heide geeft de boswachter uitleg; foto Margot Beukers

De koffiepauzes tijdens het beheer waren vroeger net zo gezellig als nu; foto Tjalling van der Meer

- De keuze van het gebied. Overleg met gemeenten, Natuurmonumenten, Geldersch Landschap & Kasteelen, grondeigenaren en wat er verder bij komt kijken.
- De zorg voor het materiaal, zoals bijlen, spaden, zagen, harken, ladders en motorzagen. Dit alles heeft regelmatig onderhoud nodig. Ook het transport met een aanhangwagen naar de werkplek is belangrijk. Dit moet op tijd aanwezig zijn om met het werk te kunnen beginnen.
- Veiligheid. Instructies en toezicht op de werkplek. Kan de motorzaag veilig door iemand die dit beheerst, gebruikt worden? Worden de veiligheidspakken en -helmen gedragen?
Kortom: buitengewoon verantwoordelijk werk.

Werkzaamheden

Door de coördinatoren wordt een zo afwisselend mogelijk pakket aan beheerwerkzaamheden gekozen. Het uitdunnen van bospercelen en houtwallen, het knotten van wilgen en elzen, het snoeien van hoogstamfruitbomen, het schonen van beken en het verwijderen van opslag uit de heidevelden zijn voorbeelden van het gevarieerde aanbod.

Bomen voor koeien

Op 25 oktober 2000 hebben enkele leden van de werkgroep geholpen bij het planten van jonge boompjes rond een weiland in Putten. Dit gebeurt in het kader van de actie 'Bomen voor koeien', georganiseerd door de 'Stichting wAarde' en 'Vroege Vogels' in samenwerking met de Stichting Landschapsbeheer Gelderland. Het doel is bomen te planten in weilanden, zodat koeien schaduw en beschutting kunnen vinden. Aan deze actie wordt op TV Gelderland, op de radio en in kranten uitgebreid aandacht besteed. De klus wordt donderdag 1 maart 2001 verder afgemaakt omdat er nog plantmateriaal over is. De boer, die ook slager is, trakteert dankbaar op koffie, koek en soep en geeft de aanwezigen een goed gevulde tas met vleeswaren mee naar huis.

Gezelligheid en betrokkenheid

Met elkaar werken in natuur en landschap wordt door de deelnemers als prettig en nuttig ervaren. Dit blijkt wel uit de hoge opkomst van soms wel meer dan 30 personen. In een pauze samen koffie of thee drinken met iets lekkers erbij is altijd gezellig. Er is tijd om met elkaar te praten en met elkaar mee te leven. De coördinatoren zijn altijd trouw in de berichtgeving over ziekte, maar ook over vreugdevolle gebeurtenissen bij de leden of hun naaste familie. Dit toont verbondenheid met elkaar. De aangename sfeer wordt ook vaak versterkt door de terreinbeheerders die aandacht hebben voor de inwendige mens en belangstelling tonen voor het werk. Het geeft voldoening om na het intensieve werken moe en bezweet thuis te komen in het besef nuttig bezig te zijn geweest voor het welzijn van plant en dier. Het werkseizoen wordt meestal begonnen met een gezellige avond, zoals een barbecue. Het is leuk om elkaar na een pauze weer te ontmoeten en ons voor te bereiden op het nieuwe 'werkseizoen'.

De aangename sfeer wordt vaak versterkt door de terreinbeheerders.

Het belang van het knotten van wilgen

Al vele eeuwen worden er in Nederland wilgen geknot. Het snoeihout diende als geriefhout. Zo werden de wilgentenen gebruikt om manden en bijenkasten van te vlechten. Om altijd over voldoende materiaal te beschikken werden geschikte stukken grond met wilgen beplant; de grienden. In de Brabantse Biesbosch zijn hier nog mooie voorbeelden van te vinden. Voor deze grienden werden speciale knotschema's gemaakt, zodat er ieder jaar voldoende wilgentenen geogst konden worden. In knotwilgen vinden vele dieren een geschikte nestplaats, zoals marters, steenuiltjes, vlermuizen en insecten. Om deze nesten te beschermen en ook omdat er dan minder blad aan de bomen zit, worden wilgen altijd in de winter geknot.

Met deze aanhangwagen met de naam KNNV erop worden alle gereedschappen vervoerd; foto Ati Vijge

Om de twee tot vijf jaar moeten wilgen geknot worden; foto Ati Vijge

Over Prikkebeen en nog een paar ijkpunten

Hoewel er in de taxonomie, de wetenschappelijke naamgeving van soorten in de natuur, veel verschillen van inzicht bestaan over de indeling van groepen, zijn er een paar vaste waarheden waarover wereldwijd overeenstemming bestaat. Vele daarvan gaan terug tot Carolus Linnaeus, 1707-1778. Zijn 'Species Plantarum' uit 1753 (eerste druk) en 'Systema Naturae' uit 1758 (tiende druk) worden beschouwd als het begin van respectievelijk de botanische en zoölogische naamgeving.

tekst: Nico de Jong

'Mijnheer Prikkebeen' wordt beschouwd als het eerste Nederlandse stripverhaal.

Tot op de dag van vandaag zijn er verschillen in de nomenclatuurregels voor planten en dieren. Namen als *Ciconia ciconia* voor de Ooievaar en *Meles meles* voor de Das mogen in het plantenrijk niet bestaan. Een soortnaam die gelijk is aan de geslachtsnaam is voor planten verboden. Het Wildemanskruid behoorde lange tijd tot de anemonen en heette *Anemone pulsatilla*. Toen besloten werd dat de verschillen zodanig groot zijn, dat een eigen geslacht gerechtvaardigd is, dreigde het gevaar van zo'n verboden herhaling. De soort heet nu *Pulsatilla vulgaris*.

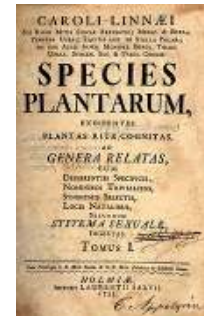
Ook in het uiterlijk van botanici en zoölogen waren tot ver in de twintigste eeuw opvallende verschillen zichtbaar. Terwijl de dierkundigen meestal voldeden aan het prototype van de veldbioloog met versleten doch gemakkelijke kledij, een woeste haardos en een ruige baard, waren plantkundigen veelal keurig in het pak gestoken en netjes gekamd en geschoren. Toch waren ze wel degelijk bekend met elkaars werkterrein. De vogelkenners kenden ook hun planten en vice versa. Beiden hadden vaak hun wortels bij de NJN: Nederlandse Jeugdbond voor Natuurstudie. Mijn excuses dat het nu vooral over

mannen gaat. In die jaren speelden vrouwen qua aantal nog geen rol van betekenis in de wetenschap. In dat verband even een anekdote over Prof. Dr. R. Hooykaas die op drie Nederlandse universiteiten Geschiedenis van de Natuurwetenschappen doceerde. Hij begon zijn colleges altijd met:

“Goedemorgen, mijne heren.” Op zekere dag besloten de studenten met elkaar dat uitsluitend de dames het college zouden bezoeken. De hoogleraar kwam de zaal binnen en zei: “Goedemorgen, mijne heren. Ik zie dat u er niet bent. Tot de volgende keer.” Hij beende de zaal weer uit en kwam daar ook nog mee weg.

Prikkebeen

De Nederlandse vertaling van de avonturen van Prikkebeen door J.J.A. Goeve verscheen voor het eerst in 1858. Prikkebeen ging met een groot net op jacht naar vlinders, toen nog vaak 'kapellen' geheten, en prikte de gevangen exemplaren op zijn hoed. De naam 'Prikkebeen' is nog steeds een begrip dat staat voor de veldbioloog die uitsluitend oog heeft voor een klein gedeelte van de levende natuur en verder volkomen wereldvreemd door het leven gaat. Sinds die tijd heeft er een enorme transitie plaatsgevonden. Een bioloog is tegenwoordig steeds vaker iemand in een witte jas in een laboratorium, al is dat nog niet tot iedereen doorgedrongen. In de media, vooral radio en televisie, ben je nog steeds een beetje zonderling als je meer dan drie vogelsoorten bij naam weet te noemen. Kort geleden werd mijn zoon, vogeldeskundige van beroep, op de radio in een interviewprogramma ontvangen met de vraag of hij uit een natuur-

Met dit boek markeerde Linnaeus in 1753 het formele beginpunt van de botanische nomenclatuur.

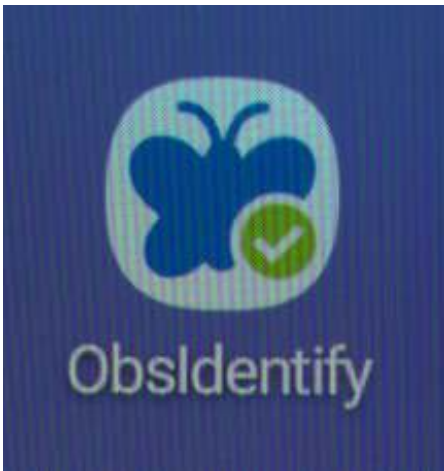
opname drie vogelsoorten wist te benoemen. Hij oogstte diepe bewondering door nog een vierde te herkennen. Dezelfde presentatoren kwamen in datzelfde programma niet op het idee een uitgenodigde historicus te vragen wat er in 1600 is gebeurd.

Waarneming.nl

Voor diegenen, die volgens een oud Chinees gezegde ook vinden dat dingen nog mooier kunnen zijn als ze een naam hebben, is het de laatste jaren steeds eenvoudiger geworden die namen te achterhalen.

Na de komst van zoekmachines op de computer werd Google al snel de grootste. Het intypen van een naam is al snel voldoende om heel veel informatie op het scherm te toveren. Een klik op 'Afbeeldingen' geeft een keur aan illustraties.

En dan komt de internationale website 'observation.org' met de Nederlandse afdeling 'waarneming.nl'. Daarop kan iedereen vrijblijvend waarnemingen invoeren die vervolgens door een 'admin' of 'moderator' worden goedgekeurd dan wel in twijfel getrokken. Bij het gebruik van de mobiele invoerapp 'ObsMapp' of 'iObs'

Dit werkt heel makkelijk op je telefoon.

worden datum, tijd en plaats automatisch toegevoegd. Ook daar heb je geen omkijken meer naar. Een bijkomend groot voordeel is dat al deze waarnemingen worden geregistreerd om te worden ingezet bij wetenschappelijk onderzoek. Daar kan geen telwekend voor vogels, vlinders, bijen of vleermuizen tegenop.

De nieuwste service van deze websites is de uitbreiding met 'ObsIdentify'. De app op je telefoon is gratis. Je maakt een foto van de betreffende soort en binnen enkele seconden krijg je antwoord met de naam van de afgebeelde soort en een percentage van de waarschijnlijkheid dat dit correct is. De prestaties van dit speeltje zijn ongelooflijk.

Kort na de lancering ervan heb ik bijgaande foto geüpload. Niet gehinderd door de onscherpte van de foto of het feit dat het diertje op zijn rug lag, kwam onmiddellijk het antwoord: Gewone oprolpissebed *Armadillidium vulgare*.

Spraakverwarring

Het is spijtig dat er inzake de naamgeving nog veel onenigheid tussen

Ook het Kleverig koraalzwammetje wordt moeiteloos herkend; foto Nico de Jong

de verschillende wetenschappers bestaat.

Er zijn een paar websites die alle vogelsoorten van de wereld vermelden en die lijst ook regelmatig onderhouden. Twee van de meest toonaangevende zijn 'worldbirdnames.org' met 10.964 soorten en 'birdsoftheworld.org' met 10.721 soorten, beide op het moment dat ik dit schrijf, 28 juni 2021. Hoewel deze twee steeds nauwer samenwerken, hebben zij nog steeds veel verschillen in de erkenning en waardering van wetenschappelijke bronnen als het gaat om het verheffen van ondersoorten tot soorten of het omgekeerde.

2071

De kans lijkt mij groot dat al ver voor de volgende 50 jaren verstreken zijn, deze technieken ingrijpende verbeteringen zullen ondergaan, dat er meer consensus zal ontstaan over de namen van soorten en dat onze digibril, zodra we dat willen, alle gewenste informatie zal kunnen geven over wat er om ons heen te zien is.

Nederlandse soorten

Op initiatief van Naturalis in Leiden wordt er op de website nederlandse-soorten.nl sinds een aantal jaren een overzicht bijgehouden van alle soorten organismen die de laatste eeuwen in Nederland zijn waargenomen. Hiervoor wordt samengewerkt met een groot aantal gespecialiseerde verenigingen en instanties. Veel van de vermelde soorten zijn voorzien van prachtige foto's. Deze kunnen door iedereen worden ingestuurd en moeten vervolgens vanzelfsprekend op bruikbaarheid worden beoordeeld. Ook van diverse leden van onze afdeling zijn veel foto's op deze website te vinden. Eigenlijk kan ik maar één belangrijk nadeel van deze website ontdekken: men kan zich niet abonneren op de geplaatste wijzigingen.

Op de elders op deze vermelde pagina vermelde website worldbirdnames.org verschijnt twee maal per jaar een volledige lijst van vogels van de wereld maar hier zijn ook van diverse jaren alle doorgevoerde wijzigingen per aflevering terug te vinden.

Ondanks de abominabele kwaliteit van deze foto, slechts bedoeld als eerste poging om ObsIdentify te testen, wordt de Oprolpissebed herkend; foto Nico de Jong

ObsIdentify kan geen wonderen verrichten. Van deze sluipwesp uit de familie Ichneumonidae komen we niet verder dan dat de soort tot het genus *Dolichomitus* behoort, voor nadere determinatie zijn details nodig die de foto niet toont; foto Nico de Jong

Deze Houtsluipwesp wordt door ObsIdentify herkend als *Rhyssa persuasoria*; foto Nico de Jong

Het Edelhert geeft vaak aanleiding tot stevige discussies wanneer het om ecologische poorten rond de Veluwe gaat; foto Ronald Vossebelt

De jaren 2000-2010, een tijdsbeeld

Waar gaan we in de nieuwe eeuw naar toe?

De millenniumwisseling is aanleiding tot overpeinzingen over de toekomst. De voorzitter doet dit over de waarden van de natuur. Een werkgroep met de naam 'Quo Vadis 2000' richt zich op het beleid van de vereniging voor de toekomst.

tekst: Anne-Marie Fondse

In het eerste nummer van het Linnaeusklokje in 2000 vraagt voorzitter Hans Fondse zich af wat er van de natuur en het landschap in de volgende eeuw zal worden. Is er ondanks alle aandacht voor natuur en milieu een even snelle achteruitgang als in de twintigste eeuw? Of is er misschien het inzicht en de daadkracht om de biologische waarden te behouden? Een absolute voorwaarde om de aantasting van de natuur verder te voorkomen, lijkt hem "een waardering van de natuur boven die van de economische groei". Deze waardering kan volgens hem alleen voortkomen uit het kennen van de natuur. En juist hierin kan de KNNV een rol spelen.

Quo Vadis 2000

De werkgroep houdt zich in 2000 bezig met de vraag: Hoe erg zou het zijn als de KNNV er niet meer was, wie zou wat in dat geval dan missen? Een aantal behoeften wordt tijdens het brainstormen al genoemd, zoals: kennis van de natuur opdoen, gezelligheid, recreatieve mogelijkheden en natuurbescherming. Het is daarnaast goed om een inventarisatie te maken van de maatschappelijke ontwikkelingen, waarmee met de planning van de activiteiten in de toekomst rekening moet worden gehouden.

Hierdense Poort

In 2001 bestaat de landelijke vereniging 100 jaar. Het is de bedoeling om daar ruim aandacht aan te schenken. Als thema wordt gekozen 'De monding van de Hierdense Beek'. Helaas strooit de crisis rond mond- en klauwzeer roet in het eten en kunnen veel activiteiten niet doorgaan. Het idee blijft op de plank en wordt in 2004 weer opgepakt. Nu gaat het om een integraal inventarisatieproject met de naam 'Hierdense Poort'. Rondom de Veluwe zijn in een beleidsnota 'Veluwe 2010' zeven ecologische poorten gepland. Deze poorten hebben als doel de droge hoog gelegen Veluwe te verbinden met omliggende lagere, natte en voedselrijke

gebieden. Eén van deze poorten is de Hierdense Poort. Hier wordt de Veluwe verbonden met de randmeren. Het wordt gezien als een prachtkans om hier, anders dan in een beschermd natuurgebied, de natuurwaarden in kaart te brengen. In het Linnaeusklokje wordt tegelijkertijd de waarnemingenrubriek 'Streekgevonden' gestart. Op 12 juni 2004 wordt er in het Dorpshuis Hierden hierover een themadag gehouden. Dit leek een prima datum, maar dat dachten er meer! Die dag waren er ook: de doop van prinses Amalia, 'Aaltjesdag' in Harderwijk, schaapscheerdersfeest in Ermelo, grassencursus van de KNNV, voetbalwedstrijd voor het Europees kampioenschap en de EO-jongerendag. Toch werd de themadag nog redelijk bezocht, voornamelijk door geïnteresseerden uit Hierden. Van de inventarisatie in 2004 en 2005 wordt een prachtig rapport uitgegeven.

Linnaeusjaar

In 2007 is het 300 jaar geleden dat Carolus Linnaeus werd geboren. Linnaeus promoveert op 23 juni 1735 aan de Universiteit van Harderwijk op de systematiek van het planten- en dierenrijk. Harderwijk is dus nauw met Linnaeus verbonden en de gemeente wordt benaderd door de Zweedse ambassade om hier aandacht aan te besteden. En natuurlijk werken wij hier aan mee, ons blad heet niet voor niets Het Linnaeusklokje. We organiseren o.a. een lezing over Linnaeus door Gerrit de Graaf. Hij is in Zweden in het voetspoor van Linnaeus getreden en veel wat er is beschreven, is daar nog terug te vinden. In De Hortus, onderdeel van het universiteitsgebouw, is een tentoonstelling.

Tot onze verrassing krijgen we een uitnodiging van de Zweedse ambassadeur Hans Magnusson om samen met hem en zijn vrouw in een informeel samenzijn en een Zweeds buffet het Linnaeusjaar af te sluiten. Hans en Anne-Marie Fondse en Harm Werners melden zich vrijdagavond 8 maart 2008 op de ambassade met bloemen voor mevrouw, een boek over de Veluwe en de Linnaeusklokjes van

2007 voor meneer. We komen terug met een sleutelhanger met een afbeelding van Linnaeus en het boek 'Een reis door Lapland', uitgegeven door de KNNV.

Ereleden

Op 23 september 2005 overlijdt Henk Helder op 88-jarige leeftijd. Hij was erelid van de afdeling en was tot op hoge leeftijd actief en betrokken bij de afdeling.

Harm Werners treedt tijdens de jaarvergadering van 2006 terug als bestuurslid. Hij heeft dit 26 jaar gedaan, waarvan 23 jaar als penningmeester. Hij geeft aan dit altijd met plezier te hebben gedaan, "anders houd je het niet zo lang vol". Harm wordt beloond voor zijn inzet van zoveel jaren met een erelidmaatschap.

Hans Fondse legt de voorzittershamer neer in de jaarvergadering van 2009. Ook hij wordt in het zonnetje gezet en krijgt ook een erelidmaatschap. Harm houdt een leuke toespraak en op een spandoek staat: 'Hé, Hans hier zijn je fans'. De jaarvergadering is voor het eerst in nieuwe stijl. We maken gebruik van het districtskantoor van Natuurmonumenten in Leuvenum. Er is een lunch met soep en broodjes. 's Middags is er een gezellige excursie. Dit alles maakt die jaarvergadering extra aantrekkelijk en feestelijk.

Het erelid Harm Werners hield als Harmanus Wernerius een leuke toespraak voor de terugtrekkende voorzitter Hans Fondse; foto Ati Vijge

Een oorkonde om in te lijsten en aan de muur te hangen; foto afdelingsarchief

Linnaeus 1707-1778

Carolus Linnaeus, de botanicus uit Zweden is wereldberoemd vanwege zijn systeem om planten en dieren te ordenen.

Linnaeus vertrekt op 17 april 1735 vanuit Zweden naar Nederland om bij Johannes Burman, hoogleraar in de botanie in Amsterdam te gaan studeren. Linnaeus wil aan de universiteit van Harderwijk promoveren, iets wat in Zweden in die tijd nog niet kon.

Er zijn twee redenen waarom Linnaeus voor Harderwijk koos. De Harderwijkse hoogleraar Johannes de Gorter had een goede reputatie en Harderwijk was voordeliger dan Leiden. De rijken gingen naar Leiden en de mensen die minder geld te besteden hadden, kozen voor Harderwijk waar het promoveren ook sneller verliep. De hele procedure nam slechts zes dagen in beslag, waarvan drie voor het drukken van het proefschrift. Maar het kan nog sneller. De beroemde Leidse arts Boerhaave kwam op één dag heen en weer naar Harderwijk om te promoveren. Een spotrijmpje luidde:

"Harderwijk is een stad van negotie
Men verkoopt er bokking, blauwbes-
sen en bullen van promotie".

Broedvogelinventarisatie in de Delta Schuitenbeek, 2002-2009

Al vanaf het ontstaan van de afdeling is er een goede band met de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe. Zo wordt er ieder jaar een gezamenlijke lezing en excursie georganiseerd. Ook de broedvogelinventarisatie van de Delta Schuitenbeek is een goed voorbeeld van deze samenwerking.

tekst: Gert van Veldhuizen

We liepen op de Zeedijk tussen de Putterpolder en het nieuwe natuurontwikkelingsgebied Delta Schuitenbeek. Over het zand van de nieuwe dijk, aan de overzijde van de delta, rende een Zilvermeeuw achter een vluchtende mol aan. De mol rende verrassend snel, maar de meeuw was sneller en kwam gevaarlijk dichtbij. Toen begon de mol plotseling in het losse zand te graven en binnen een paar seconden was hij onder de grond verdwenen. Wat je noemt, een 'narrow escape'! En de meeuw? Die stond nog een hele tijd verbijsterd in het gat te staren. Hij snapte niet waar dat lekkere hapje zo snel gebleven was. Dit is een van de vele leuke waarnemingen die we deden toen we tussen 2002 en 2009 in de Delta Schuitenbeek de broedvogels hebben geïnventariseerd.

Vroeg inventariseren levert prachtige beelden van de opgaande zon; foto Roel Pannekoek

Moerasvegetatie tegen fosfaten en nitraten

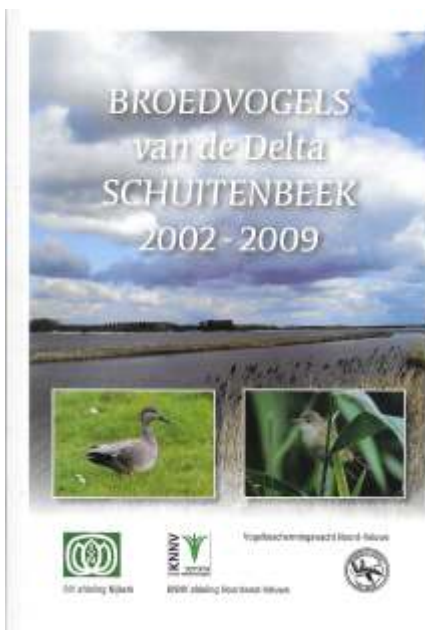
Het idee om de broedvogels in de delta te inventariseren, ontstond in 2001 toen bij Nulde begonnen werd met de aanleg van een nieuw natuurgebied: de Delta Schuitenbeek. Dit natuurgebied moest een rol spelen in de bestrijding van de overmatige algengroei in het Nulder-nauw en het Wolderwijd.

Omdat de Schuitenbeek bij Nulde de belangrijkste bron van fosfaten en nitraten bleek te zijn, besloot men parallel aan de bestaande Zeedijk een extra dijk aan te leggen, waardoor tussen beide dijken een smalle strook ondiep water ontstond: de Delta Schuitenbeek. De monding van de Schuitenbeek werd zodanig verlegd dat het water, afgescheiden van het Nulder-nauw, via de nieuwe delta rechtstreeks naar het Nijkerkernauw werd afgevoerd, zodat het water in het Nulder-nauw minder verrijkt werd met mineralen. Het was de bedoeling om in de delta een moerasvegetatie te laten

ontstaan, die een deel van de fosfaten en nitraten uit het water van de Schuitenbeek moest filteren (een zgn. helofytenfilter). Maar vanaf het begin trok de delta zoveel ganzen aan, die de gepote rietstekken opaten, dat dit geplande moerasfilter nooit is ontstaan.

Broedvogels en de successie in de delta

Ik was in die tijd voorzitter van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe. Elk voorjaar voert die vereniging een broedvogelinventarisatie uit in een natuurgebied in haar werkgebied en ik realiseerde me in 2001 dat in de Delta Schuitenbeek een unieke kans lag om vanaf het prille begin te onderzoeken welke broedvogels zich als eerste in dit nieuwe natuurgebied zouden vestigen en hoe de broedvogels zouden reageren op de successie in de delta. Besloten werd om de broedvogels in de Delta Schuitenbeek gedurende 5 jaren te monitoren volgens de methode van Sovon Vogelonderzoek Nederland.

In 2009 verscheen het prachtig uitgevoerde eindrapport van de inventarisatie; foto afdelingsarchief

Omdat het vanaf het begin duidelijk was dat dit een hele klus zou worden, hebben leden van drie natuurverenigingen uit onze regio samen de tellingen uitgevoerd. Dit waren, naast de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe, onze KNNV-afdeling Noordwest-Veluwe en het IVN Nijkerk.

Als je broedvogels wilt inventariseren, moet je met zonsopgang al in het terrein aanwezig zijn, want dan is de zang-activiteit van veel vogelsoorten het hoogst. Dat is in maart niet zo'n probleem, want dan is het pas om ongeveer 7.00 uur licht. Maar in juni is dat andere koek: dan moet je al vóór 5.00 uur ter plekke zijn. Het was geweldig dat er, ook tijdens die vroege excursies, altijd mensen klaarstonden om te helpen bij de tellingen. Chapeau voor die bikkels!

Gedurende 5 jaar liepen we in weer en wind op grote stafkaarten in te tekenen wat we aan broedvogels hoorden en zagen. Later werd van elke soort een soortkaart gemaakt waarop de waarnemingen per soort werden ingetekend. En na de laatste inventarisatieronde werd volgens een standaardprocedure door clustering het aantal territoria bepaald. Dit was een zeer tijdrovend werk, maar het was wel heel leuk om vanuit alle waarnemingen per soort langzaam op de kaarten de territoria te zien ontstaan. Tegenwoordig gaat dit veel gemakkelijker. De waarnemingen worden nu digitaal in het veld ingevoerd, waarna het computer-programma 'Autocluster' de verzamelde gegevens automatisch omrekent tot aantallen territoria.

Ganzenvraat

Omdat het ontstaan van de moerasvegetatie door ganzenvraat stagneerde, bleef het gebied veel meer open dan bedoeld was en veranderde ook de broedvogelsamenstelling in de delta minder snel dan we verwacht hadden. We hebben daarom besloten vanaf 2003 niet elk jaar, maar om het andere jaar te inventariseren. Over de resultaten van ons onderzoek zijn vijf rapporten geschreven die te vinden zijn op de site van de Vogelbeschermingswacht Noord-Veluwe onder het kopje 'Inventarisaties'. Het verslag van 2009 bevat een overzicht van de resultaten van alle 5 inventarisatiejaren en een bespreking van de veranderingen in het broedvogelbestand tussen 2002 en 2009.

Wie goed kijkt, ziet op de foto een familie hermelijnen; foto Roel Pannekoek

Als je 5 jaar lang intensief broedvogels inventariseert, dan kom je natuurlijk ook andere dieren tegen. Zo zagen we tijdens een van onze rondes een moederhermelijn met jongen voor ons op de Zeedijk lopen. De dieren waren helemaal niet schuw en lieten zich prachtig bekijken en zelfs fotograferen. Bij een andere ontmoeting was opnieuw een mol betrokken. We zagen op een strandje langs de afleidingsdijk weer een mol voor zijn leven rennen, die deze keer achtervolgd werd door een Blauwe reiger. De reiger was sneller dan de Zilvermeeuw van het begin van dit verhaal. Hij haalde de mol in en greep hem met zijn snavel. We verwachtten dat hij hem meteen zou doorslikken, maar nee: hij liep met de heftig bewegende mol naar de waterkant en hield hem een poosje onder water. Toen de mol verdronken was slikte de reiger hem in en zagen we hem als een verdikking door de keel omlaag glijden. Voor de mol was dit het einde van het verhaal. Wij gingen nog een paar jaar door.

In de Delta Schuitenbeek broeden ook volop Meerkoeten; foto Ati Vijge

Zal dit jonge gansje het redden?; foto Ati Vijge

Op deze sfeervolle locatie op de Ermelosche heide vindt de 'Dag van de hei en de bij' plaats; foto Ati Vijge

De jaren 2010 tot heden, een tijdsbeeld

Kennis, de basis van natuurbescherming

Deze gedachte werd altijd al door de KNNV omarmd, maar in dit decennium zijn er veel mogelijkheden om waarnemingen door te geven. In dit kader worden er ook uitgebreide gebiedsinventarisaties gehouden, die leiden tot de uitgave van een aantal gebiedenboeken.

tekst: Anne-Marie Fondse

De digitalisering breidt zich steeds verder uit. De afdeling heeft sinds 2006 een eigen website. Het Linnaeusklokje komt digitaal beschikbaar. In het gastenboek kan via de website worden aangegeven of een excursie wel of niet kan doorgaan en er is een KNNV fotoboek om foto's op te plaatsen. De website is al een paar keer vernieuwd en pas nog in een eigentijds jasje gestoken.

'Waarneming.nl' en 'Telmee.nl'

In het belang van de kennisontwikkeling van de natuur in Nederland is het belangrijk waarnemingen door te geven op landelijke waarnemingsites, zoals

'Waarneming.nl' en 'Telmee.nl'. Dick Dooyewaard is hier een groot voorstander van. Hij is altijd bereid hierover uitleg te geven. Hij heeft hierover geschreven in het Linnaeusklokje en er ook een leerzame avond aan gewijd. Door tijdens excursies of individueel waarnemingen door te geven, wordt inzicht verkregen welke soorten dieren en planten in Nederland voorkomen, hoe groot de aantallen zijn en of er sprake van voor- of achteruitgang is.

10-10-10 Natuur moet je zien

In het weekend van 8, 9 en 10 oktober 2010 houdt de afdeling een publieks-

campagne. Het is de bedoeling om de KNNV-afdeling Noordwest-Veluwe bij een breed publiek te introduceren. Er zijn over de dagen heen verschillende activiteiten. Op vrijdagavond is er een lezing over vleermuizen, zaterdag is er aandacht voor landschapsbeheer, een paddenstoelenexcursie en een wandeling door de Hierdense Poort. Het weekend wordt op zondag afgesloten met een gezinspuzzeltocht vanuit de schaapskooi, waar op het terrein ook een stand met informatie over de KNNV is.

Het veertig- en vijfenveertigjarig bestaan van de afdeling

Het veertigjarig jubileum wordt op

zaterdag 14 mei 2011 groots gevierd. Er is een feestelijke avond in de Ontspanningszaal in Staverden, die aansluit op diverse activiteiten gedurende de dag. In De Hortus in Harderwijk is een fototentoonstelling met de naam 'Wie binnen kijkt, ziet buiten meer'. De reacties op deze tentoonstelling zijn zonder meer lovend te noemen. Natuurlijk verschijnt er ook een Jubileumklokje. Aan het vijfenveertigjarig bestaan wordt aandacht besteed met een lezing door de bioloog Atze Oskamp over communicatie in de natuur. Om het feestelijk te maken, is er koffie met gebak.

Jaar van de bij

Het jaar 2012 is uitgeroepen tot het jaar van de bij. Een heel jaar lang is er op allerlei manieren aandacht voor wilde bijen en honingbijen. De KNNV is betrokken bij de organisatie en wij als afdeling dragen natuurlijk ook ons steentje bij. In het Linnaeusklokje verschijnen interessante artikelen over bijen. Er wordt een zoekkaart beschikbaar gesteld om bijen in de tuin of natuur op naam te brengen. Het is de aanleiding om een grote inventarisatie te starten, waar alle werkgroepen bij betrokken worden.

Dag van de hei en de bij

Vanuit de schaapskooi op de Ermeloesche heide worden op 25 augustus diverse routes gelopen van een uur. Hier zijn

alle werkgroepen bij betrokken. Het doel is om zoveel mogelijk waarnemingen te doen. Een 1000-soortendag zou je kunnen zeggen. Dit wordt de aanzet tot de uitgave van een gebiedenboek, waarvan er in dit decennium nog meer zullen volgen.

Biodiversiteit

Aansluitend op het jaar van de bij wordt in 2013 door de KNNV voor het jaarthema natuur in tuin of op balkon gekozen. Als iedereen die over een tuin of balkon beschikt aandacht heeft voor de biodiversiteit, zou dit goed zijn voor de bijenstand en andere dieren. En zeker wanneer deze tuinen in een straat op elkaar aansluiten, is hier winst te halen. Ellen Smal heeft hier in een aantal artikelen in het Linnaeusklokje ruim aandacht aan besteed.

De afdeling in Covid-tijd

In 2020 werden we geconfronteerd met de beperkingen van Covid-19. Er kwamen strenge regels, waar ook de afdeling zich aan moest houden. We bleven organiseren en met dezelfde vaart weer afgelasten. Vergaderen en af en toe een lezing alleen nog via Zoom. Alles op alles werd in het werk gesteld om het contact met de leden vast te houden. De rubriek '.....Vertelt' werd met succes nieuw leven in geblazen. Begin 2000 vroeg de werkgroep 'Quo Vadis' zich af wat de leden het meest zouden missen als de KNNV niet meer bestond. Dit gevoel is in

deze situatie bijna reëel te verwoorden. Voor mij is het duidelijk, ik mis mijn natuurvrienden. Ik mis hen om samen in de natuur te kijken naar planten of dieren waar ik anders misschien wel aan voorbij zou lopen. Ik mis de koffiepauzes bv. in een vogelhut, lachend om een grapje van de ander. Ik mis de lezingen met cake in de pauze. Kortom, ik mis vitamine K(NNV).

Het Icarusblauwtje is te vinden op de heide; foto Ronald Vossebelt

De bijen zoemen rond hun woning en werken aan een nijver plan. Zij zorgen voor de zoete honing. Wij maken er een potje van.
Toon Hermans

Traditioneel is het feest van het 40-jarig jubileum in de Ontspanningszaal te Staverden; foto Tjalling van der Meer

Geanimeerd wordt er geluisterd naar de uitleg tijdens 'De dag van de hei en de bij'; foto Ati Vijge

Wie gegevens bewaart, die weet wat

Vanuit deze gedachte ontstond de werkgroep Natuurgegevens. Deze werkgroep heeft vier leden: Peter Pfaff, Dick Dooyewaard, Lex Groenewold en Jan Willem Jonker. Mede namens de andere drie schreef Peter dit artikel.

tekst: Peter Pfaff

Deze werkgroep richt zich op het beheer van waarnemingen afkomstig van excursies en inventarisaties in afdelingsverband, binnen het werkgebied van de afdeling. Ook het interpreteren hiervan, het opstellen van een publicatie en het geven van beheeradviezen als die hieruit voortkomen. De werkgroep probeert leden te stimuleren om eigen waarnemingen in te voeren op 'Waarneming.nl'.

Het ontstaan van de werkgroep

Omstreeks 2011 constateerden enkele leden van de afdeling Noordwest-Veluwe van de KNNV dat veel waarnemingen van leden hooguit bleven bestaan in de hoofden van de waarnemers of als een korte notitie in individuele waarnemingenboekjes. Jammer eigenlijk, zo constateerden wij. Natuurhistorische gegevens gaan zo gemakkelijk verloren en het behoud van deze gegevens is eigenlijk heel belangrijk. Aan de hand van door de

Kasteel De Vanenburg is een prachtige locatie voor een inventarisatiedag; foto Ati Vijge

jaren heen verzamelde gegevens is immers te bepalen of het goed gaat met een plant- of diersoort of dat hij juist steeds zeldzamer wordt.

Het meer structureel verzamelen en vooral registreren van waarnemingen zou bovendien het aantal actieve KNNV-leden kunnen vergroten. En het kan een positieve impuls geven aan de natuurstudie, een van de pijlers van de KNNV naast die van natuurbeleving en natuurbescherming.

Als onderdeel van kennisopbouw, ter stimulatie van deelname aan activiteiten en voor het behoud van de verzamelde gegevens werd besloten te starten met een gebiedenboek. Een werkgroepje, bestaande uit Lex Groenewold, Peter Pfaff, Nico Hoogteijling, Jaap Schröder en Dick Dooyewaard, besloot dit idee uit te werken en presenteerde begin 2012 tijdens het jaarlijkse coördinatoren-overleg van onze afdeling een keurig uitgewerkt plan. Dit plan kwam er kort gezegd op neer dat we de werkgroepen wilden stimuleren om in de toekomst op een meer structurele wijze excursie-verslagen te maken waarbij alle waarnemingen via de website

'waarneming.nl' zouden worden toegevoegd aan de 'Nationale Databank Flora en Fauna'. Daarnaast wilde de werkgroep graag aan de slag met een zo breed mogelijk natuurhistorisch onderzoek van een nog nader te bepalen natuurgebied. Uiteraard was het idee hierbij ook zo veel mogelijk KNNV-leden te betrekken.

Het plan werd enthousiast ontvangen en alle werkgroepen gaven aan een bijdrage aan de plannen te willen leveren. Uit de zoektocht naar een geschikt onderzoeksgebied en een gesprek met de gemeente Ermelo, bleek al snel dat de Ermelose Heide en het Houtdorper- en Speulderveld geschikte gebieden waren. Van beide heidegebieden was bekend dat er grote natuurwaarden waren, maar een uitgebreid onderzoek was tot op heden, althans door de KNNV, niet eerder uitgevoerd.

De diverse onderzoeken

De afdeling heeft de genoemde Ermelose heideterreinen in 2012 en 2013 extra onder de loep genomen. Er zijn diverse excursies gehouden in alle seizoenen en er is tweemaal een grote inventarisatie-

Na een jaar lang op brede schaal inventariseren verschijnt dit prachtige rapport; foto afdelingsarchief

dag georganiseerd voor de leden van onze vereniging. Aan de excursies werd door de diverse werkgroepen invulling gegeven en de opkomst op beide inventarisatiedagen was veel hoger dan die van de gebruikelijke KNNV-activiteiten. In 2012 was er extra aandacht voor de bijen en in 2013 werd vooral ook naar kevers gekeken. De schaapskooi was daarbij een luxe en gezellige uitvalsbasis.

Het resultaat van dit alles: veel enthousiaste KNNV-leden, veel publiciteit, kennisoverdracht, een rijk geïllustreerd, 46 pagina's dik eindrapport én een enthousiaste wethouder. Deze immers had met de officiële aanbieding van dit rapport een mooie handreiking voor een nog beter beheer van deze best wel unieke natuurgebieden.

Na de succesvolle inventarisatie-activiteiten op de heideterreinen in Ermelo was het in 2014 tijd voor een nieuw project. Hierbij werd gekozen voor een natuurhistorisch onderzoek op en rond het particuliere landgoed Nieuw-Groevenbeek op de grens van de gemeenten Ermelo en Putten.

De Vanenburg volgde in 2015. Het staat ons nog goed voor ogen hoe we tijdens de afsluitende inventarisatiedag op 22 augustus 2015 als KNNV 'bezit mochten nemen' van de kas op het landgoed, om van hier uit het hele gebied nog eens uitgebreid te onderzoeken. We ondernamen deze dag tal van activiteiten. Zo was er een (nacht) vlinderexcursie, een (vroeg) vogel-excursie, een planten- en insecten-excursie en een algemene natuur-

wandeling. Ook werd het onderwaterleven bestudeerd en werden er braakballen onderzocht. De dag werd afgesloten met een vleermuizenexcursie. Al met al was het weer een gezellige en mooie inventarisatiedag met fantastisch mooi weer.

In 2016 en 2017 werden de landgoederen Veldwijk en 's Heeren Loo onderzocht. Ook hier weer een hele inventarisatiedag maar ook een vroege fiets-/vogelexcursie en een speciale korstmossenexcursie. We hadden twee jaar nodig om de inventarisatie te vervolmaken en de bijna 47.000 waarnemingen te bundelen in een lijvig eindrapport, inclusief kaartmateriaal en beheeradviezen. Dit rapport werd op 8 november 2018 door de KNNV-voorzitter Volkert Bakker overhandigd aan Rianne van Eijk, de regiodirecteur van 's Heeren Loo, en aan Alex Polinder, toezicht-houder van GGZ/Veldwijk. Ongeveer 20 mensen van 's Heeren Loo, Veldwijk en onze vereniging waren hier getuige van in het mooie Heerenhuus van 's Heeren Loo. Inmiddels heeft 's Heeren Loo landelijk meer aandacht voor biodiversiteit.

Hierna zijn er geen echt grote gebieden meer geïnventariseerd, maar hebben we als werkgroep de focus meer gericht op het voorkomen van bepaalde soorten zoals bijvoorbeeld de Veldleeuwerik en de Bruine vuurvlinder. Hierover zijn afzonderlijke bijdragen geschreven in het Linnaeusklokje. De Covid-19-uitbraak verstoortte vanaf begin 2020 alle KNNV-activiteiten, dus ook die van onze werkgroep. Gelukkig

gaat het de laatste maanden de goede kant op. Dat maakt dat het op termijn weer mogelijk is nieuwe activiteiten te ontplooiën. Wij zijn er klaar voor.

Het gebiedenboek over 's Heerenloo en Veldwijk wordt aangeboden aan de directeur van 's Heerenloo; foto Dick Dooyewaard

De vijvers op 's Heerenloo worden intensief bekeken; foto's Ati Vijge

De braakballen van uilen worden op De Vanenburg bestudeerd om meer over bv. het voorkomen van muizen te leren; foto Ati Vijge

Met schepnetten wordt een poel van Nieuw-Groevenbeek onderzocht; foto Ati Vijge

Samen aan de slag voor biodiversiteit

De term 'biodiversiteit' wordt gebruikt om de soortenrijkdom in de natuur aan te geven. Door de achteruitgang van natuurlijk verspreidingsgebied zijn er veel soorten verdwenen of hebben het moeilijk. Wat kunnen wij doen?

tekst: Anne-Marie Fondse

Lang bestond het idee dat bescherming van de natuur alleen iets was voor beheerders van natuurterreinen. Steeds meer komen we tot het besef dat particulieren, organisaties en overheden samen aan de slag moeten gaan voor het behoud en de uitbreiding van biodiversiteit. Om dit vorm te geven, worden steeds nieuwe ideeën ontwikkeld.

Natuurinclusief denken

Een term die we tegenwoordig vaker horen is 'natuurinclusief denken'. Hier is sprake van een andere mindset, waarbij we bij alles wat we aanpakken rekening houden met de natuur. Het is een containerbegrip wat iedereen zelf kan invullen. Omdat er voor het jaar 2030 maar liefst 1 miljoen woningen bijgebouwd moeten worden, is dit begrip voor wat bouwen betreft in een manifest concreet gemaakt.

Manifest Bouwen voor Natuur

In maart 2021 is het manifest Bouwen voor Natuur gepresenteerd. De opstellers, de KNNV en acht andere natuurorganisaties, streven naar natuurinclusieve nieuwbouw. Om de biodiversiteit in de stedelijke omgeving

te verbeteren, zijn er drie bouwstenen geformuleerd, die bij voorkeur in wet- en regelgeving vastgelegd moeten worden. Deze bouwstenen zouden al vanaf het eerste begin bij de bouwplannen betrokken moeten worden. Het gaat hierbij om nestruimte in de gevels, groene daken en natuur direct rond en op korte afstand van de woning. Het manifest is aan alle gemeenten in Nederland verstuurd.

Natuurtuinen

Natuurtuinen in de stedelijke omgeving zijn al langer een goed voorbeeld van natuurlijk openbaar groen. Ook in onze omgeving zijn er enkele te vinden.

Natuurtuin Harderwijk

Aan het Zeepad, vlakbij de fietsbrug naar Drielanden, ligt de Natuurtuin Harderwijk. Deze tuin is al meer dan twintig jaar een begrip in onze regio en in alle seizoenen de moeite waard om te bezoeken. Leerlingen van scholen in Harderwijk volgen hier buitenlessen en ook natuurfotografen komen hier graag.

Crescentpark

Vlakbij de Natuurtuin aan de andere kant van de fietsbrug ligt het

Crescentpark. Dit park is recent gerealiseerd bij een nieuwbouwwijk en een mooi voorbeeld van natuurinclusief denken. Er is een grote variatie aan beplanting en een oeverwaluwand. Voor kinderen zijn er uitdagende speelmogelijkheden gerealiseerd.

Natuurtuin de Zandkamp

In Ermelo ligt aan de Zandkampweg sinds enkele jaren de natuurtuin De Zandkamp. Bij dit nog jonge project zijn o.a. vrijwilligers van de Stichting Natuur- en Milieuplatform Ermelo en de KNNV-afdeling Noordwest-Veluwe betrokken. Hoewel de tuin nog niet zo lang bestaat, worden er al heel leuke waarnemingen gedaan. Het is een voorbeeld van wat er in korte tijd al gerealiseerd kan worden op het gebied van biodiversiteit. We zullen de ontwikkelingen in deze tuin graag blijven volgen.

Natuurnetwerk Nederland

Al in 1990 werden er plannen voor een netwerk van natuurgebieden gepresenteerd, de Ecologische Hoofdstructuur (EHS) die in 2018 gereed moest zijn. In 2013 zijn de plannen, mede door de financiële crisis, opnieuw

De natuurtuin van de Hortus in Harderwijk is in alle seizoenen prachtig; foto Chris Herzog

Zo bloemrijk is de natuurtuin De Zandkamp al in korte tijd; foto Gert Schuurman

In het Crescentpark vliegen de Oeverzwaluwen af en aan en storen zich niet aan recreanten; foto Roel Pannekoek

tegen het licht gehouden en zijn de provincies mede bij de uitvoering betrokken. De naam Natuurnetwerk Nederland (NNN) wordt geïntroduceerd en de plannen zijn wat uitgekleeft. Dieren en planten kennen geen grenzen, daarom is er ook op Europees niveau een netwerk van beschermde natuurgebieden (Natura 2000). Voor deze gebieden geldt in Nederland een strikte wet- en regelgeving.

Nieuwe Natuur

Voor het creëren van nieuwe natuur of uitbreiding van al bestaande natuurgebieden zijn soms ingewikkelde en langdurige procedures nodig. Deze zijn noodzakelijk om te komen tot een netwerk. Natuurlijk hangt hier ook een kostenplaatje aan. Kortom, een moeilijke opgave. Toch ligt er een prestigieus plan voor 80.000 hectare nieuwe natuur dat uiterlijk in het jaar 2027 gerealiseerd moet zijn.

De Delta Schuitenbeek

In onze omgeving ligt al een aantal nieuwe natuurgebieden die we regelmatig bezoeken. De Delta Schuitenbeek is hier een goed voorbeeld van. Dit gebied tussen de jachthaven van Nulde en de Nijkerkersluis is het hele

jaar aantrekkelijk. In de winter zijn er in dit gebied met aangelegde eilandjes veel soorten eenden te zien zoals Smient, Slobeend en Wintertaling. In het voorjaar zijn er in de aangrenzende Putterpolder veel weidevogels. De roep van Grutto, Tureluur en Kievit staat hier garant voor het ultieme voorjaarsgevoel. Deze bedreigde weidevogels zijn in dit gebied gelukkig nog volop aanwezig. In het voorjaar zingen veel rietvogels in het riet, zoals de Blauwborst, de Rietzanger en zelfs de Grote karekiet laat zich hier luid horen.

Het Reevediep

Het Reevediep in Kampen is een nieuwe waterverbinding tussen de IJssel en het Drontermeer. In extreme omstandigheden kan hoogwater van de IJssel afgevoerd worden naar het IJsselmeer. Koning Willem Alexander opende in maart 2019 de vaargeul en het nieuwe natuurgebied. Het was het laatste en 34e project in het programma 'Ruimte voor de Rivier'. In het gebied zijn al veel vogels te spotten. Wij zagen hier in het najaar van 2020 een aantal Grote sterns.

Plannen voor de Bloemkampen

De komende jaren wil Natuurmonumenten aan de kust van het

Veluwemeer iets unieks realiseren. In de Bloemkampen wil zij de bloemenrijkdom herstellen. Dit kan alleen als het gebied weer vochtiger wordt. Na lange voorbereidingen ligt er nu een plan dat, als het uitgevoerd wordt, de groene graslanden zal veranderen in bloemrijke weilanden met Dotterbloemen en Pinksterbloemen. Hierdoor zal het terrein nog aantrekkelijker worden voor insecten en voor ons als excursiegebied.

De Tureluur maakt deel uit van de nieuwe natuur in de Delta Schuitenbeek; foto Ronald Vossebelt

Voor altijd jong

Voor ons jubileumblad heb ik een gesprek met ons lid Trineke van den Brink. Haar tachtigste verjaardag ligt al jaren achter haar.

tekst: Ati Vijge

Trineke werd rond 1972 lid van de KNNV Noordwest-Veluwe. Zij was toen al lid van de Vogel-beschermingswacht, maar dat was in die tijd vooral een mannenbolwerk. Zij deed actief mee in de bomenwerkgroep en kwam al snel in het bestuur van de nog jonge afdeling. Hoewel vogelexcursies haar voorkeur hebben, ging ze ook graag mee op plantenexcursies met Henk en Wil Helder. Ieder jaar helpt ze mee met padden overzetten. Komend uit Muntendam (Gr.) is ze vanwege de liefde naar de Veluwe gegaan. Samen met Cors, haar man, kwam ze in Ermelo wonen. In de tijd dat haar man veel ziek was, was de KNNV even uit beeld. Rond 1992 werd Trineke opnieuw lid en ging vanaf die tijd ook mee met diverse hemelvaartkampen. Ze weet nog dat ze tijdens zo'n kamp op een tandem samen met Cors over Terschelling fietste. Haar geboortegrond blijft trekken en graag zou zij nog eens op excursie gaan naar het Dollardgebied. Vooral de Punt van Reide staat hoog genoteerd. Zij bewaart goede herinneringen aan een vogelhut, waar je vanaf een behoorlijke hoogte een prachtig uitzicht over de Dollard had. Hier liggen zandbanken dicht voor de kust, waarop zeehonden

bivakkeren. Trineke volgt de nieuwste ontwikkelingen op de voet. Zo zou ze graag eens naar het nieuwe natuurgebied Marker Wadden willen gaan, een eilandengroep in het Markermeer. Hier heb je vanuit diverse vogelhutten een mooi uitzicht op de archipel en zijn nieuwe bewoners. Haar favoriete eiland blijft Terschelling met zijn Visdief en Lepelaar. Dichterbij zijn de Putterpolder met Kluten en Kieviten en de Delta Schuitembeek met de vele watervogels geliefd. Eind augustus, als de heide in bloei staat, fietst zij graag over de mooie heidegebieden bij Ermelo. Nog steeds is Trineke vrijwilliger bij het Bezoekerscentrum Staverden. Ze doet dit al sinds 2008. Ze bemenst de balie en informeert bezoekers over de mooie omgeving van deze kleinste stad van Nederland. Haar favoriete vervoermiddel is de (sport)fiets en zo kan je haar dan ook regelmatig in de omgeving tegenkomen. Zo fietst ze met gemak 'even' naar Leuvenum voor een maaltje peultjes of wat verse eitjes. We hopen Trineke nog jaren door Ermelo's dreven te zien fietsen, genietend van onze mooie en afwisselende omgeving.

Trineke en haar fiets zijn onafscheidelijk; foto Ati Vijge

In het gezellige bezoekerscentrum van Landgoed Staverden kun je Trineke ontmoeten; foto Ati Vijge

Linny

**ik trek m'n klompen uut
en m'n schoenen oan
om naar het jubileumfeest te gaan**

Het logo van de KNNV

Hoe vaak komen we het niet tegen? Het logo van de KNNV. Op het Linnaeus-klokje, Natura, de Nieuwsbrief of de website. Maar wat betekent het eigenlijk en waar komt het vandaan?

Het logo is ontworpen door de schilder Han Krug in 1956. Het stelt een openspringende zaaddoos van de wilg voor. De symboliek is dat het pluis van een wilg zich makkelijk door de wind laat verspreiden en een goede voedingsbodem nodig heeft om te kunnen ontkiemen. De KNNV zaait liefde en belangstelling voor de natuur.

In 1989 komt het landelijk bestuur met een voorstel voor een nieuw logo. Het

bestaande logo was wat stoffig en moest gemoderniseerd! De zaaddoos met pluis werd nu in een voor die tijd gangbare gestippelde versie uitgevoerd. In de jaarvergadering van de afdeling werd vastgesteld dat het een goed logo was en we in de landelijke vertegenwoordigende vergadering voor de invoering van het nieuwe logo moesten stemmen.

De meeste afdelingen in de vergadering stemden tegen na een stevige discussie. 'Wat goed is, is goed'. En zo werd het oude logo behouden en van de toevoeging 'Vereniging voor Veldbiologie' voorzien. De puntjes

tussen K.N.N.V verdwenen.

'Wat goed is, is goed', geldt dat ook niet voor de afdeling? We bestaan al vijftig jaar. En natuurlijk moeten we vernieuwen, verfrissen en openstaan voor ideeën en initiatieven. Maar de oude waarden 'natuur beleven, natuur beschermen en natuur ontdekken' zijn over vijftig jaar vast nog krachtig en goed. We wensen de KNNV een gunstige wind en een goede voedingsbodem toe. Namens de redactie van dit jubileumnummer

Anne-Marie Fondse

De KNNV Noordwest-Veluwe dankt Editoo voor het gratis beschikbaar stellen van extra lay-out-mogelijkheden voor dit speciale jubileumnummer.

Tevens bedanken wij alle auteurs en fotografen voor de geleverde bijdragen.

Wij hebben geprobeerd alle fotografen te vermelden. Wij bieden onze verontschuldiging aan voor het geval dat niet helemaal gelukt is.

Voorpagina

Het Landgoed Oldenaller in de gemeente Putten is een veelbezocht excursiedoel van onze afdeling

Achterpagina

Grutto, de nationale vogel, typisch voor het Nederlandse weidelandschap
foto's Ronald Vossebelt

foto Ronald Vossebelt

Wilt u meer weten over de KNNV-afdeling Noordwest-Veluwe, kijk dan op onze website www.knnv.nl/noordwestveluwe

